

Rabunki, włamanie i kradzieże w rejencji gdańskiej w I połowie XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem rabunków kościołów i budowli przykościelnych

Wstęp

Kradzież od niepamiętnych czasów stanowi domenę działalności człowieka. Jej motywy były i są z reguły różnorodne, począwszy od trudnej sytuacji materialnej, a skończywszy na zaburzeniach psychicznych takich jak kleptomania. Tematyka kradzieży na terenie rejencji gdańskiej w I połowie XIX wieku, nadal nie doczekała się pełnego opracowania. Niniejszy artykuł z pewnością nie wypełni tej luki badawczej, a jedynie zasygnalizuje problem, już zresztą w literaturze podejmowany^[1].

Celem niniejszego artykułu jest analiza gdańskiego czasopisma urzędowego (*Amtsblatt der Königlich-Regierung zu Danzig*) pod kątem rabunków i włamań do domów i pomieszczeń gospodarczych, zajazdów, budynków użyteczności publicznej oraz kościołów i budynków przykościelnych^[2]. Szczególna uwaga poświęcona została włamaniom do kościołów i budowli przykościelnych, bowiem to właśnie tego typu ogłoszenia, najczęściej zamieszczano na łamach gdańskiego czasopisma.

Zdecydowana większość odnotowywanych przypadków kradzieży dotyczyła rejencji gdańskiej, aczkolwiek ze względu na związki rejencji gdańskiej z rejencją kwidzyńską część spraw odnosi się również do rejencji kwidzyńskiej. W niniejszym artykule sprawy te również zostały odnotowane, choć w sposób marginalny. Z pewnością w przypadku rejencji kwidzyńskiej należałoby

---

1 Patrz niżej.

2 Stosowane w tekście terminy: rabunek, włamanie, kradzież odnoszą się zazwyczaj do ich niemieckich odpowiedników stosowanych w źródłach, tj. *Raub*, *Einbruch*, *Diebstahl*. Szczegółowa analiza tych terminów znacznie wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

w przyszłości przeanalizować pod tym kątem periodyk urzędowy wydawany dla tej rejencji.

Włamanie i kradzieże do domów

Włamanie i kradzieże do domów, odnotowuje się na łamach gdańskiej gazety dość często. I tak na przykład 17 listopada 1825 roku między godziną 7 a 10 wieczorem ktoś włamał się do domu sekretarza powiatowego, niejakiego Worczewskiego. Łupem złodziei stał się kufer, w którym znajdowało się wiele cennych przedmiotów. Chodź sam kufer został ostatecznie odnaleziony, to jego zawartość, którą na łamach czasopisma dokładnie wypunktowano, przepadła^[3]. Z kolei w 1828 roku pomiędzy 27 a 28 sierpnia doszło do kradzieży „die Casse des Dom-Kapitels Culm zu Pelplin”. Żelazna skrzynia, która stała się celem złodzieja, znajdowała się w mieszkaniu kanonika (*Domherr*) Eberlaina i w sumie znajdowało się w niej ponad 1559 reichstalarów. Jak wskazywano na łamach periodyku, złodziejem musiał być najprawdopodobniej ktoś, kto „mit den Local-Verhältnissen genau bekannt gewesen”. Za odnalezienie złodzieja wraz z częścią zagarniętego przez niego łupu, ogłoszeniodawcy oferowali nagrodę w wysokości 100 talarów^[4]. Inny ciekawy przypadek kradzieży miał miejsce w rejencji kwidzyńskiej. W listopadzie 1828 r. działająca tam szajka przestępcza, w skład której wchodził Heinrich Andreas Hoffman, Jakob Klein, Gottfried Bischalski i główny sprawca, któremu udało się zbiec, niejaki Stopka, w przeciągu zaledwie kilku dni dokonała kradzieży w aż trzech domach. Sprawcy czynu byli na tyle bezczelni, że kradzieży dokonali w czasie obecności domowników, których „durch Schläge gemißhandelt, zum Theil auch verwundet”, a następnie za pomocą „eisernen Instrumenten” wyłamywali wieka skrzyń, przywłaszczając sobie znalezione tam gotówkę. Łącznie łupem bandytów padło niemal 700 reichstalarów^[5]. W trzy lata później, w nocy z 25 na 26 maja z domu

3 Wśród skradzionych przedmiotów odnotowano: „1. Zwei gestreifte Westen von Kameelgarn mit rundem stehendem Kragen; 2. eine weiße Weste desgleichen; 3. eine weiße Weste desgleichen, mit Perlmutter-Knöpfen; 4. eine gelbe Weste mit rundem zurückfallenden Kragen; 5. fünf Paar parchentne Unterhosen, gezeichnet C. W.; 6. fünf gebrannte Hälschen, gezeichnet C. W.; 7. ungefähr 16 weiße Halstücher (halbe) gezeichnet C. W.; 8. eine weiße flanelle Unterjacke, mit weißem Band eingefäßt, die Nath auswendig; 9. 550 Rthlr. in Staatsschuldschein, wovon einer über 200 Rthlr. einer über 100 Rthlr. die übrigen über 25 Rthlr. lauten (...); 10. zwei Coupons von Staatsschuldschein, den 2ten Januar 1826 fällig, jeder über 20 Rthlr.; 11. sieben Thaler in 1/6 Stücken; 12. 4 Stück Hemden, gezeichnet C. W.; 13. 3 - alte Handtücher, gezeichnet C. W.; 14. 3 rothbunte seidene Schnupftücher alt, gezeichnet W mit verschiedenen Nummern; 15. 6 rothbunte baumwollene dito dito, gezeichnet W mit verschiedenen Nummern.” – Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig [dalej: AzD], 1825, s. 740-742.

4 AzD, 1828, s. 279-281.

5 AzD, 1831, s. 86-88.

białokórnika Wilhelma Roßmanna zamieszkałego w Nowym Stawie, skradziono pokaźną sumę pieniędzy oraz zarówno męską jak i damską bieliznę^[6]. W jeszcze innym przypadku, mającym miejsce w nocy z 3 na 4 listopada 1834 roku w Elblągu, z domu zamordowanego doktora Kobligk, skradziono szereg niezwykle cennych przedmiotów, wśród których znajdowała się biżuteria, sztucce, oraz kilka zegarków kieszonkowych^[7]. Rok później, w wyniku gwałtownego włamanie, zamieszkały w Malborku Abraham Bergmann stracił ponad 1666 reichstalarów^[8]. Ciekawym deliktem była również kradzież dokonana 20 lutego 1838 roku w Kwidzynie. W tym przypadku łupem złodzieja padł m.in. cały zestaw srebrnych łyżek, wśród których znajdowały się również dwie łyżki dziecięce (*Kinderlöffel*) z których na jednej wygrawerowane było imię „Oskar”, natomiast na drugiej imię „Rosalie”. Poza tym skradziono również duży mosiężny moździerz oraz trochę kobiecej garderoby^[9]. Dość ciekawej kradzieży (w nocy z 2 na 3 czerwca 1848 roku) dokonano również na Żuławach, w miejscowości Wikrowo. Tym razem złodzieje włamali się poprzez otwarcie okiennicy i przecięcie szyby (*Oeffnung einer Fensterlade und Durchschneiden der Fensterscheibe*) do domu menonity? Abrahama Claassena, skąd zabrali liczne obrusy i serwetki, pościel, bieliznę, pudełko z białego drewna na przybory do szycia, 3 łańcuchy do [upinania – przyp. R. K.] włosów ze złotymi zapięciami z których jeden posiadał purpurowy kamień oraz „eine goldene Damenuhr mit goldenem Zifferblatt; auf der Rückseite ein Engelkopf mit Flügel und die Buchstaben A. C. oder S. C.”^[10].

Włamanie i kradzieże do budynków gospodarczych

Jeżeli chodzi o budynki gospodarcze w których dokonywano kradzieży, to znajdują się wśród nich powozownie (*Kutschstall*). Włamanie do jednej z takich powozowni znajdującej się w powiecie tczewskim miało miejsce w nocy 9 stycznia 1842 roku. W tym przypadku, wśród skradzionych przedmiotów, znajdowały się jedynie tekstylia należące do stangreta^[11]. Poza powozowniami,

6 AzD, 1831, s. 155-156.

7 AzD, 1834, s. 279-280.

8 AzD, 1834, s. 154-155.

9 AzD, 1838, s. 94.

10 Öffentlicher Anzeiger zum Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Danzig [dalej: ÖA], 1848, s. 180.

11 Wśród skradzionych przedmiotów, wymienia się: „1. ein blauer Kutscher-Mantel mit rothem Tuch an den Ausschlägen und Kragen, mit grünem Boy gefüttert; 2. ein blauer feiner Kutscher-Rock mit sammtmanchesternen Kragen und Aufschlägen und gelben Knöpfen; 3. ein Paar neue blaue Hosen mit grauer Leinwand durchweg gefüttert; 4. ein Paar ganz feine schwarzzuchene Hosen, gefüttert mit hellgrauem Kattun;

budynkami o charakterze gospodarczym, które stawały się celem przestępców, były stajnie (*Stall*) w których trzymano konie. Tego typu kradzieże dokonywano na terenach wiejskich, m. in. na podgdańskich Żuławach. I tak w nocy 4 października 1842 roku, dokonano kradzieży w stajni w Giemlicach na Gdańskich Żuławach. Łupem złodziei padły dwie kłaczki i dwa wałachy^[12].

Włamania i kradzieże do karczm i zajazdów

Zajazdy i karczmy często stawały się celem złodziei. Latem 1843 roku z jednej z takich karczm, znajdujących się w Łabuni w powiecie lęborskim, nieznaną mężczyzną ukradł „zweigehäusige silberne Taschenuhr mit römischen Zahlen und dem Worte London auf dem Zifferblatte (...), einen Ueberrock von blau geküpertem Nessel und ein Paar graue Tuchhosen”^[13]. Mniej więcej rok później, w niedzielny listopadowy wieczór, z zajazdu w Karczemkach nieznaną mężczyzną skradł kupcowi Jacobsohnowi dębową skrzynię okutą żelazem w której znajdowały się dwie sakwy z 240 reichstalarami w różnej monecie, czerwony portfel z kupieckimi rachunkami (*Brieftasche mit mehreren Kaufmannsrechnungen*), filakterie (*mosaische Gebetsriemen*), hebrajski modlitewnik (*hebräisches Gebetbuch*) oraz żywność^[14]. Niezmiernie interesująco przedstawia się również wykaz przedmiotów zrabowanych z zajazdu w Nowym Dworze Gdańskim. W tym przypadku w ręce złodzieja, poza różnego rodzaju tekstyliami, wpadały także przedmioty, takie jak złote kolczyki w kształcie obręczy, miedziany kocioł, zielona cukiernica, blaszana spluwaczka, metalowy moździerz oraz 30 alpako-wych łyżeczek do herbaty^[15]. W jeszcze innym przypadku, mającym miejsce 22 maja pomiędzy 6 a 7 rano, z gdańskiego zajazdu, nieznaną młodą mężczyzną, który przedstawiał się jako Adolph Brarz z Chwaszczyna (*Quaschin*), ukradł: jedną srebrną łyżkę stołową, szablę ze srebrną rękojeścią, srebrny uchwyt noża, dwa surduty, oraz dwie pary spodni z kozłej skóry (*Buckskin*)^[16].

5. ein Paar Militairhosen mit rothen Tuchrändern; 6. ein Paar blaue Beinkleider und ein Paar braun und blaugestreifte Sommerhosen, so wie eine neue schwarztuchene Mütze, mit Pelz gefüttert; 7. zwei Halsbinden, ein Paar gelblederne und ein Paar weiße Finger-Pelz-Handschuhe, so wie ein weißbuntes Halstuch und ein Paar weißgestrickte Faust-Handschuhe gestohlen worden”. – ÖA, 1842, s. 16-17.

12 ÖA, 1842, s. 262.

13 ÖA, 1843, s. 217-218.

14 ÖA, 1844, s. 314.

15 ÖA, 1848, s. 118-119.

16 ÖA, 1848, s. 162.

Włamania i kradzieże do budynków użyteczności publicznej

W przypadku budynków użyteczności publicznej, kradzieże dokonywano w ratuszach. Taka kradzież, poprzedzona gwałtownym włamaniem, miała miejsce w nocy z 25 na 26 października 1830 roku. Wówczas doszło do obrabowania Ratusza w Nowym Stawie. Łupem złodziei padło ponad 119 reichstalarów, a także srebrna łyżka stołowa o wadze trzech i pół luta, na której znajdował się wygrawerowany napis „George Mey zum Pathengeschenk 1772”. Poza tym z ratusza udało się złodziejowi zabrać również srebrny pozłacany pierścień o wartości 20 srebrnych groszy. Nagroda za schwytanie sprawcy lub odzyskanie zagrabionych przedmiotów wynosiła w tym przypadku od 5 do 10 reichstalarów^[17]. Poza ratuszami, do budynków użyteczności publicznej w których dokonywano kradzieży należą związane z kościołami – szpitale. Między innymi szpital kościelny św. Elżbiety w Gdańsku, z którego w nocy z 15 na 16 lipca 1831 roku skradziono poza całą masą tekstyliów oraz pościelą: dwa pudełka z różnymi drobiazgami (2 *Schachteln mit div. Kleinigkeiten*), jeden miedziany czajnik do herbaty (1 *kupferner Theekessel*), dwa mosiężne kociołki (2 *messingne Kessel*), jeden durszlak (1 *Durschlag*), jeden młynek do kawy (1 *Kaffeemühle*), jedną zapalniczkę (1 *Feuerzeug*), oraz 3 podstawki pod szkołę (3 *Schildereien unter Glas*)^[18].

Rabunki w kościołach i budowlach przykościelnych na terenie Pomorza w perspektywie

Rabunki w kościołach, w źródłach pomorskich określane jako *Kirchen-Raub*, nie doczekały się jak dotychczas pełnego opracowania. Jedynie dla okresu XVI-XVIII i I połowy XIX wieku, możemy mówić o szerszym ujęciu tematu, zarówno w odniesieniu do ośrodków miejskich^[19], jak i wsi^[20]. Dla terenu Gdańska, we wskazanym okresie, tematyką tą zajął się D. Kaczor, który dla lat 1558-1783 wyodrębnił w materiale źródłowym ogólnie 1379 przestępstw przeciwko własności, z czego jedynie 19 przypadków dotyczyło kradzieży w kościołach^[21]. Tak mała liczba włamań do gdańskich świątyń, jest o tyle za-

17 AzD, 1830, s. 385-386.

18 AzD, 1831, s. 262-263.

19 M. Mikołajczyk, *Przestępstwa przeciwko religii i Kościołowi w prawie miast polskich od XVI do XVIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 2000, t. 52, z. 1-2, s. 234-236.

20 R. Łaszewski, *Wiejskie prawo karne w Polsce XVII i XVIII wieku*, Toruń 1988, s. 91.

21 D. Kaczor, *Przestępczość kryminalna i wymiar sprawiedliwości w Gdańsku w XVI-XVIII wieku*, Gdańsk 2005, s. 386, tab. 31; s. 392, tab. 32.

stanawiająca, iż jak podaje D. Kaczor, tego typu delikty nie miały charakteru świętokradztwa, niezależnie od tego, czy mówimy o kościołach ewangelickich, czy też świątyniach katolickich^[22].

Wzrost liczby rabunków w kościołach, daje się wyraźnie zauważyć dopiero począwszy od końca XVIII wieku i w I połowie wieku XIX. Być może wpływ na to miały postępujące przejawy sekularyzacji w nadmorskim grodzie na przełomie XVIII i XIX wieku^[23]. W zasadzie, w kronikach kryminalnych znajdujących się na łamach gdańskich gazet z końca wieku XVIII, daje się odnaleźć sporo informacji o rabunkach kościelnego mienia. Między innymi tego typu sprawy znajdują się na łamach rękopiśmiennej gazety „Danziger Monathliche Sammlung” z lat 1773-1792^[24] oraz na łamach czasopisma „Wöchentliche Danziger Anzeigen und Dienliche Nachrichten”. Dla tego drugiego czasopisma, analizę rabunków kościelnych za lata 1763-1793 przeprowadził P. Paluchowski, który wyodrębnił w sumie dla tego czasu 11 włamań do kościołów i budowli przykościelnych^[25]. Dla początków XIX wieku informacje o kradzieżach w kościołach na terenie Gdańska i okolic pojawiają się na łamach czasopisma urzędowego „Amtsblatt der Königlich Westpreußischen Regierung”. Jedną z takich kradzieży, którą odnotowano na łamach czasopisma, była dokonana w nocy z 26 na 27 października 1813 roku kradzież z kościoła w Tujsku (*Tiegenort*), miejscowości położonej wówczas w okręgu szarpawskim (*Scharpauschen Gebiets*). Spośród wielu przedmiotów skradzionych z tamtejszej świątyni, na uwagę zasługują przedmioty należące do organisty, który schował je w skrzyni w zakrystii kościoła z powodu mającej miejsce zawieruchy wojennej. Sprawcy napadu rozbili skrzynie w której znajdowały się tekstylia należące najprawdopodobniej do organisty i jego żony^[26].

22 Ibidem, s. 47. Wydaje się że tak niska ilość odnalezionych przez D. Kaczora liczba rabunków kościelnych może wynikać z doboru podstawy źródłowej. Analiza kronik kościelnych kościołów z terytoriów wiejskich miasta, pozwala stwierdzić na przykład, że niekiedy jeden kościół rabowany był przynajmniej kilkukrotnie. – Zob. Evangelisches Zentralarchiv Berlin, 980/5766, s. 364-373.

23 S. Kościelak, *Przejawy sekularyzacji i religijność w Gdańsku na przełomie XVIII i XIX w. w świetle relacji pamiętnikarskich i prasowych*, "Studia Historia Gedanensia", T.VII (2016), s. 75-103.

24 E. Kizik, *Rękopiśmienna gazeta "Danziger Monathliche Sammlung" (1773-1792) - źródło do badań nad kulturą życia w Gdańsku u schyłku XVIII wieku*, "Czasy Nowożytne", 2015, T. 28, s. 139-140.

25 P. Paluchowski, *Poszukiwania zagarniętego mienia. Ogłoszenia na łamach gdańskiego czasopisma z końca XVIII w. dotyczące kradzieży z kościołów i budowli przykościelnych*, [w:] *Dziedzictwo utracone - dziedzictwo odzyskane*, (red.) A. Kamler, D. Pietrkiewicz, Warszawa 2014, s. 335-348.

26 Oeffentlicher Anzeiger. Beilage des Amts-Blatts No. 51. der Königl. Westpreuß. Regierung, 1813, s. 129-130.

Rabunki kościołów i budowli przykościelnych na łamach gdańskiego czasopisma urzędowego - wprowadzenie

Analizując zagadnienie rabunków kościołów i budowli przykościelnych w I połowie XIX wieku w rejencji gdańskiej, należy już na samym wstępie zaznaczyć, iż zagadnienie to niedawno stało się tematem artykułu E. Kizika^[27]. Wydawałoby się zatem, iż działanie polegające na ponownej analizie materiału już wykorzystywanego, nie ma większego sensu. Tymczasem, zabieg taki nie wydaje się wcale bezzasadny, bowiem jak wskazuje sam Autor, jego artykuł „stanowi nieledwie drobny przyczynek przypominający źródło o dużym potencjale poznawczym”^[28]. Kierując się tym stwierdzeniem, postanowiłem zatem jeszcze raz przyjrzeć się bliżej temu zagadnieniu i niejako zachęcony ustaleniami E. Kizika dokonać dokładniejszej analizy tegoż zagadnienia, które w artykule potraktowane zostało wyłącznie jako zilustrowanie potencjału źródłowego gdańskiego czasopisma ogłoszeniowego. Dokładne przeanalizowanie źródła za lata 1816-1848, pozwoliło odnaleźć w sumie 83 przypadki rabunków kościołów i budynków przykościelnych (zob. Aneks).

Częstotliwość dokonywanych rabunków w kościołach i budynkach przykościelnych

Zdecydowana większość rabunków dokonywanych w świątyniach na terenie rejencji gdańskiej, miała miejsce pod osłoną nocy^[29]. Włamań dokonywano przez cały rok, jednakże najczęściej w okresie jesiennym, w tym szczególnie w październiku, najrzadziej natomiast w okresie letnim i zimowym (Wykres 1), co mogło być niejako związane w przypadku lata z późno zachodzącym słońcem (względnie jasnymi nocami), natomiast w okresie zimowym z obawą odnalezienia na śniegu śladów po dokonanych włamaniami.

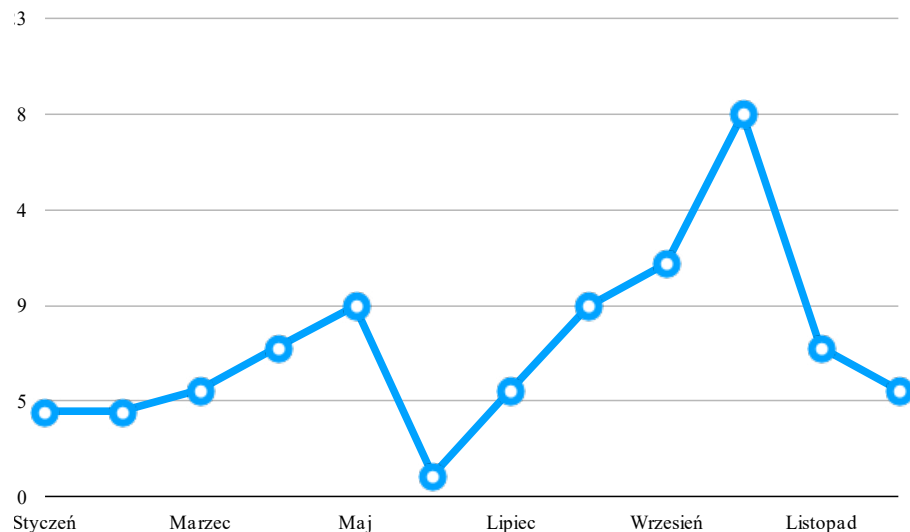
27 E. Kizik, *Rabunki w kościołach rejencji gdańskiej w pierwszej połowie XIX wieku, czyli o znaczeniu badań nad prowincjonalną prasą ogłoszeniową*, [w:] *Naród bez państwa na drogach do nowoczesności. Książka jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin profesora Szczepana Wierchosławskiego*, red. M. Niedzielska, Toruń 2017, s. 31-51.

28 Ibidem, s. 49.

29 Koresponduje to z ustaleniami P. Paluchowskiego - zob. P. Paluchowski, *Poszukiwania zagarniętego mienia...*, s. 335.

Wykres 1. Liczba kościołów zrabowanych w poszczególnych miesiącach.

Źródło: „Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig”, 1816-1848.

Jeżeli zaś chodzi o częstotliwość dokonywania kradzieży w poszczególnych latach, to daje się zauważyć, iż szczególne natężenie tego procederu miało miejsce w okresie pomiędzy rokiem 1829, a 1833 (Wykres 2). Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, co było powodem takiego stanu rzeczy. Niemniej można przyjąć za E. Kizikiem, iż było to związane z działającą w tym czasie na Pomorzu szajką przestępczą, która trudniła się rabunkami kościołów^[30]. Wskazywałyby na to fakt, iż w roku 1835 na łamach gdańskiej gazety ukazała się informacja o schwytaniu i wymierzeniu kary sprawcom, którzy w listopadzie 1833 roku dokonali napadu na świątynie m.in. w Grabowie (*Grabau*), Gardei (*Garnsee*), Nebrowie Wielkim (*Gr. Nebrau*), Podzamczu (*Unterberg*), Milewie (*Milewken*), Jeleniu (*Jellen*) oraz Leśniku (*Waldhaus*). Była to jedna z trzech band schwytanych i osądzonych w tym czasie. Co ciekawe, wymierzone wyroki różniły się w zależności od tego, jaką rolę odgrywał w przestępstwie oskarżony. Najwyższy wymiar kary, co naturalne, otrzymał herszt bandy oraz jego współsprawcy, najmniejsze z kolei kary przypadły w udziale osobom, które zajmowały się sprzedażą skradzionych przedmiotów i które nie powiadomiły o fakcie kradzieży odpowied-

30 E. Kizik, *Rabunki w kościołach rejencji gdańskiej...*, s. 44.

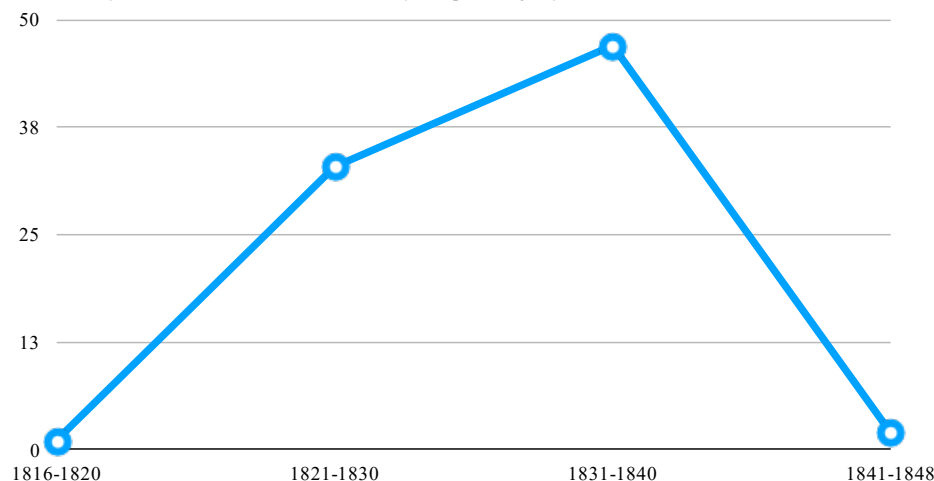
nich służb^[31]. Być może, na fakt zwiększonej liczby rabunków odnotowanych w tym czasie, wpływ miało ogólne rozprężenie stosunków międzyludzkich, spowodowane kumulacją wielu klęsk i niepokojów które nawiedziły wówczas Pomorze. Z pewnością należy do nich zaliczyć mającą miejsce wiosną 1829 roku wielką powódź, która dotknęła m.in. mieszkańców Żuław Gdańskich, samego Gdańska oraz Mierzei Elbląskiej i Żuław Malborskich. Pod koniec 1830 roku, na terenie rejencji gdańskiej zaczęły z kolei pojawiać się pierwsze zachorowania na cholerę, która w krótkim czasie zaczęła rozprzestrzeniać się także na dalsze rejony państwa pruskiego. Ponadto, w październiku 1831 roku, na Pomorze docierać zaczęli liczni powstańcy listopadowi, szukający schronienia przed jurysdykcją cara^[32]. Wszystkie te czynniki, z pewnością wpłynęły na zmianę stosunków społecznych na terenie prowincji, a co za tym idzie mogły przyczynić się do wzrostu przestępczości w tym czasie. Władze powiatowe, również dostrzegały owe natężenie rabunków i kradzieży, czego wyrazem było to, iż już w maju 1831 roku na łamach czasopisma ukazała się informacja landrataów, wzywająca do lepszego zabezpieczania świątyń oraz wdrożenia realnych środków bezpieczeństwa, w tym przede wszystkim wzmożonej czujności, pod groźbą kary. Całość odezwy kończy się następującym stwierdzeniem „Binnen sechs Wochen ist uns über die veranstaltete Revision, den Behufs und die getroffenen Vorkehrungen von jedem landrätlichen Amte Anzeige zu machen, zugleich aber auch zu berichten, in welchem Zustande sich die Verschlüsse der Kirchen im Kreise befinden, und welche Vorkehrungen zur Abhülfe der bisherigen Mängel getroffen worden”^[33].

31 *Warnungs-Anzeige*, AzD, 1835, s. 136-137.

32 P. Letkemann, *Die Preussische Verwaltung des Regierungsbezirks Danzig 1815-1870*, s. 196-198.

33 AzD, 1831, s. 138.

Wykres 2. Liczba kościołów zrabowanych w poszczególnych latach.

Źródło: „Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig”, 1816-1848.

Lokalizacja i konfesja zrabowanych kościołów i budynków przykościelnych

Na łamach amtsblatów zamieszczano informacje wyłącznie o rabunkach kościołów w rejencji gdańskiej. W pierwszej połowie XIX wieku rejencja gdańska dzieliła się na wydzielone miasto Gdańsk oraz siedem powiatów ziemskich, tj. kościerski, gdański, elbląski, kartuski, malborski, wejherowski i starogardzki. Włamania i rabunki do kościołów i budowli przykościelnych odnotowano w każdym ze wskazanych powiatów, jak również w głównym mieście rejencji - Gdańsku (Tabela 1). Największa ilość rabunków miała miejsce w powiatach gdańskim, malborskim i starogardzkim, najrzadziej natomiast, tego typu proceder występował powiecie kościerskim (Wykres 3). W zdecydowanej większości grabiono świątynie wiejskie, najczęściej słabo zabezpieczone i stojące w pewnym oddaleniu od innych zabudowań^[34]. Szczególnie upodobali sobie złodzieje świątynie położone na żyznych i bogatych Żuławach, które znajdowały się w granicach trzech powiatów, tj. gdańskiego, malborskiego i elbląskiego. Poza tym, duża ilość tego typu przypadków, miała miejsce także na Kaszubach, szczególnie w miejscowościach położonych w powiatach kartuskim, wejherowskim oraz na Kociewiu (powiat starogardzki). Niektóre świątynie rabowane były wielokrotnie. Aż czterokrotnie włamywano się do kościoła w Żukowie (1822,

1829, 1833, 1842), trzykrotnie do kościoła w wejherowskim Kielnie (1822, 1824, 1832), z kolei po dwa razy do kościołów w Starych Szkotach (1823, 1831), Matarni (1823, 1830), Trąbkach Wielkich (1831, 1834), Chmielnie (1833, 1841) oraz Klonówce (1832, 1835).

Tabela 1. Wykaz miejscowości w których doszło do rabunków kościołów w podziale na powiaty.

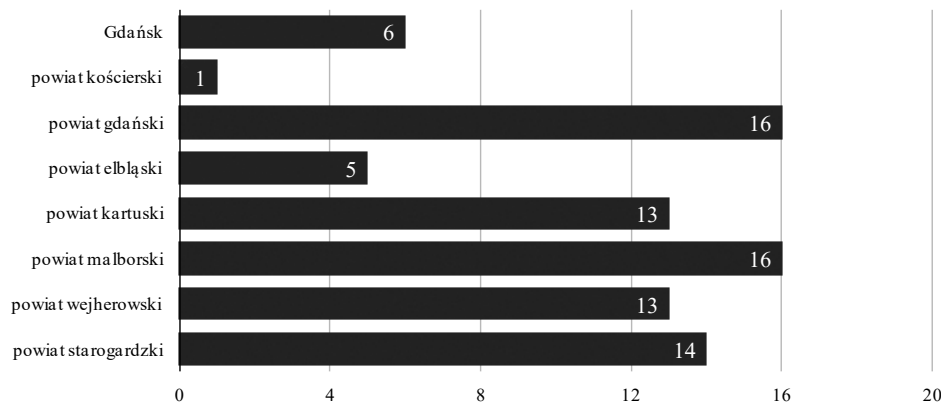
Okręg administracyjny	Miejscowości
Gdańsk	Stare Szkoty (Alt-Schottland)x2, Gdańsk (Kościół św. Mikołaja?)x2, Gdańsk - Kościół Karmelitów (Danzig - Karmeliter-Kloster-Kirche)
powiat kościerski	Stare Grabowo (Alt Grabau)
powiat gdański	Matarnia (Mattern)x2, Kłodawa (Kladau), Bogatka (Reichenberg), Oliwa - kościół farny św. Jakuba (Pfarrkirche St. Jakobi zu Oliva), Żuławka (Saalau), Juszkowo (Gischkau), Rokitnica (Müggenhahl), Wocławny (Wotzlaff), Kizemark (Käsemark), Trąbki Wielkie (Gr. Trampken)x2, Sobieszewo (Bohnsack), Kokoszki (Kokoschken), Leszkowy (Letzkau), Miłobądz (Mühbanz)
powiat elbląski	Milejewo (Trunz), Próchnik (Doerbeck), Tolkemicko (Tolkemit), Elbląg - kościół św. Mikołaja (Elbing -St. Nikolai-Kirche), Przezmark (Preuß. Mark bei Elbing)
powiat kartuski	Goręczyno (Gorrenczyn), Żukowo (Zuckau)x4, Pręgowo Dolne (Nieder Prangenu), Przyjaźń (Reinfeld), Przodkowo (Seefeld), Kartuzy - kościół św. Katarzyny (Carthaus - St. Catharinen-Kirche), Chmielno (Chmielno)x2, Kartuzy - kościół klasztorny (Carthaus - Kloster-Kirche), Stanowo (Stanowo)
powiat malborski	Nowy Staw (Neuteich), Ostaszewo (Schönberg), Malbork (Marienburg), Dworek (Baarenhoff), Nowa Cerkiew (Neukirch), Cyganek-Żelichowo (Tiegenhagen), Lisewo (Liessau), Fiszewo (Fischau), Mątowy Wielkie (Gr. Montau), Królewo (Königsdorff), Miłoradz (Mielenz), Świerki (Tannsee), Niedźwiedziówka (Bärwalde), Kończewice (Kunzendorf), Pogorzała Wieś (Wernersdorf), Myszewo (Groß Mausdorf)
powiat wejherowski	Kielno (Köln)x3, Puck (Putzig), Rumia (Rahmel), Oksywie (Oxhöfft), Chylonia (Kielau), Chwaszczyno (Quaszin), Wejherowo (Neustadt)x2, Reda (Rheda), Wielki Kack (Groß Katz), Strzepcz (Strzepcz)

34 E. Kizik, *Rabunki w kościołach rejencji gdańskiej...*, s. 44-45.

powiat starogardzki	Czarny Las (Czarnilaß), Starogard (Stargardt), Nowa Cerkiew (Neukirch), Dalwin (Dallwin), Luzino (Lusinno), Tczew (Dirschau), Subkowy (Subkau), Godziszewo (Garczau), Klonówka (Klonowken)x2, Zblewo (Zblew), Rajkowy (Raikau), Grabowo (Grabau), Lubiszewo Tczewskie (Liebschau)
---------------------	---

Źródło: „Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig”, 1816-1848.

Wykres 3. Wykaz rabunków kościołów w poszczególnych powiatach rejencji gdańskiej.

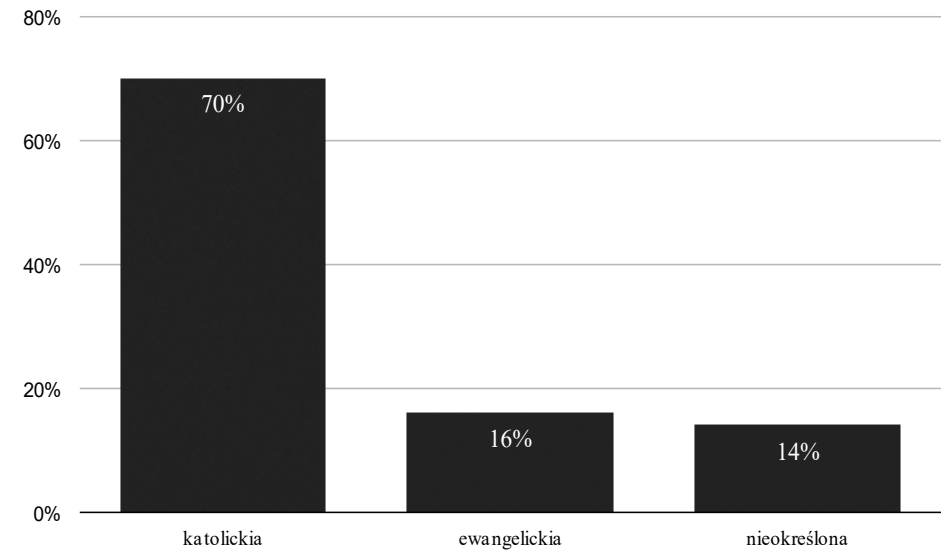

Źródło: „Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig”, 1816-1848.

Nie tylko lokalizacja kościoła była czynnikiem wpływającym na wzmożone dokonywanie rabunków. Równie istotnym elementem, była tu konfesja danej świątyni. Wyraźnie dostrzega się w materiale źródłowym trend w kierunku rabowania w pierwszej kolejności znacznie okazałej wyposażonych kościołów katolickich (Wykres 4). Spośród ponad 80 odnotowanych rabunków, aż 59 (70%) razy włamywano się do świątyni katolickich, a tylko 13 (16%) ewangelickich, przy pozostałych 11 (14%) świątyniach nie podano ich konfesji, natomiast z pewnością są to kościoły katolickie (głównie klasztorne)^[35]. Zdecydowana większość zrabowanych kościołów ewangelickich znajdowała się w powiecie gdańskim, co spowodowane jest szczególnie tym, że choć na Żuławach Gdańskich reformacja zakorzeniła się dość szybko, to jednocześnie nie zrezygnowano tam z rozbudowanej liturgii, której przejawem było bogate wyposażenie miejscowych świątyni.

35 Ponieważ jednak brak w czasopiśmie informacji o przynależności świątyni do danej konfesji, zdecydowano się, chcąc uniknąć ewentualnych nieścisłości, zaliczyć je do kategorii świątyni nieokreślonych konfesyjnie.

Wykres 4. Rabunki kościołów według ich konfesji.

Źródło: „Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig”, 1816-1848.

Nasuwa się zatem konkluzja, iż optymalnym celem złodziejskich szajek były bogato wyposażone kościoły katolickie położone na terenach wiejskich z dala od zabudowy mieszkalnej. Z kolei optymalną porą dokonywania niecnego procederu były jesienne noce. Wzrostowi liczby rabunków w kościołach sprzyjały z pewnością okresy zapaści gospodarczej oraz klęski elementarne.

Rodzaje rabowanych kościołów i budowli przykościelnych oraz okoliczności kradzieży

Wśród rabowanych świątyni, wyróżnić można kościoły farne (*Pfarrkirche*), kościoły filialne (*Filial-Kirche*) oraz kościoły klasztorne (*Kloster-Kirche*). W odniesieniu do budynków przykościelnych mowa jest o kaplicach (*Kapelle*) oraz plebaniach (*Pfarrhaus*).

W przypadku kościołów farnych, kradzieże dokonywano między innymi w świątyniach w Rumi^[36], Matarni^[37], Nowym Stawie^[38], Malborku^[39] w Mąto-

36 AzD, 1823, s. 589-590.

37 AzD, 1823, s. 606-607.

38 AzD, 1823, s. 619-620.

39 AzD, 1825, s. 567-568.

wach Wielkich^[40], Klonówce^[41] oraz Gdańsku^[42]. Jeżeli chodzi o kościoły filialne wspomina się o kościele w Czarnym Lesie^[43], Dalwinie^[44], Lisewie^[45] oraz Grabowie^[46]. Z kolei w przypadku kościołów klasztornych daje się wyróżnić kościół w Żukowie^[47], Wejherowie^[48] oraz Tczewie^[49]. Budynki przykościelne odnotowano jedynie dwukrotnie, tj. kaplicę w Żuławce^[50], jak również plebanię w miejscowości Subkowy^[51].

Poza informacjami o tym, że kradzieże odbywały się pod osłoną nocy, trudno jest znaleźć jakieś dodatkowe informacje wskazujące na okoliczności dokonywanych kradzieży. O tym, że kradzieży dokonywano w nocy, poza bezpośrednimi informacjami na ten temat, świadczy to, że złodzieje niekiedy gubili w trakcie włamania część zrabowanych wcześniej przedmiotów, zapewne nie spostrzegając tego w panujących ciemnościach^[52]. Możemy mniemać, iż taka sytuacja miała miejsce w przypadku rabunku w kościele w Świerkach, kiedy to łupem złodziei padł m.in. miedziany lichtarz – „von dem die Diebe den Fuß verloren haben”^[53]. Zapewne ze względu na panujący mrok i działanie w pośpiechu, podczas kradzieży kościoła w Dworku, złodzieje „der Kronleuchter (...) mit Glöckchen versehen wovon 1 Glöckchen verloren und unter dem Fenster der Kirche gefunden ist”^[54]. Podobna sytuacja miała miejsce również w trakcie kradzieży w kościele Karmelitów w Gdańsku w nocy z 10 na 11 marca 1833 roku, kiedy to doszło do rabunku m.in. komunijnego kielicha w którym znajdowała się poświęcona hostia. Najwyraźniej sprawcy odczuli wyrzuty sumienia

40 AzD, 1829, s. 609-610.

41 AzD, 1832, s. 327.

42 AzD, 1833, s. 68-69.

43 AzD, 1820, s. 393-394.

44 AzD, 1831, s. 36.

45 AzD, 1831, s. 116.

46 AzD, 1833, s. 191.

47 AzD, 1829, s. 375; AzD, 1829, s. 418-419.

48 AzD, 1830, s. 415.

49 AzD, 1832, s. 53.

50 AzD, 1831, s. 136-137.

51 AzD, 1832, s. 287.

52 P. Paluchowski, *Poszukiwania zagarniętego mienia...*, s. 339.

53 AzD, 1832, s. 207.

54 AzD, 1830, s. 320.

z powodu naruszenia świętości, bowiem ów kielich „in der Nacht vom 13. auf den 14 d. M. [dieses Monat – przyp. R. K.] vor die Thüre der Kirche wieder hingelegt gefunden worden”^[55]. Niekiedy w trakcie napadu złodzieje wykazywali się niesamowitą bezczelnością. Taka sytuacja miała miejsce w czasie napadu na kościół w Kielnie w nocy z 19 na 20 września 1832 roku. Złodzieje wśród wielu przedmiotów skradli wówczas także „eine Bouteille mit Kirchenwein”, którą skonsumowali natychmiast, o czym świadczy fakt, iż dzień po napadzie w ogrodzie księdza znaleziono już tylko pustą butelkę^[56].

Wiadomo, że kradzieży dokonywano za pomocą wielu różnych zabiegów, między innymi wykorzystując w tym celu różnego typu narzędzia, w tym łomy i wytrychy^[57]. Niekiedy niezbędnym narzędziem w dokonaniu włamania okazywała się także drabina, dzięki której na przykład, w nocy z 22 na 23 sierpnia 1825 roku, złodzieje przez okno kościoła św. Jana w Malborku wynieśli wiele cennych przedmiotów^[58].

Niekiedy wykaz zrabowanych z kościoła przedmiotów umożliwiał odnalezienie przynajmniej części łupu, jak również niektórych sprawców zdarzenia. Taka sytuacja miała miejsce m.in. w Pręgowie Dolnym, gdzie w ogłoszeniu o rabunku tamtejszego kościoła, dodano „bemerken wir, daß der 1 gedachte Kommunion-Kelch breit ermittelt und der Inhaber desselben zur gefänglichen Haft gebracht worden ist”^[59].

Rabunki w kościołach katolickich

Jednymi z najczęściej rabowanych ze świątyń katolickich przedmiotów, były paramenty liturgiczne. Wśród owych paramentów wyróżnić daje się monstrancje. I tak na przykład w nocy z 15 na 16 kwietnia 1823 roku, z kościoła w Starych Szkotach skradziono metalową mocno pozłacaną monstrancję^[60], z kolei z 14 na 15 października tego samego roku z kościoła w Starogardzie skradziono małą srebrną monstrancję oraz pozłacaną podstawę drugiej monstrancji^[61]. Ponad miesiąc później w nocy z 28 na 29 listopada z kościoła w położonym na

55 AzD, 1833, s. 68-69.

56 AzD, 1832, s. 294-295.

57 P. Paluchowski, *Poszukiwania zagarniętego mienia...*, s. 339.

58 AzD, 1825, s. 567-568.

59 AzD, 1829, 406-407.

60 AzD, 1823, s. 251-252, 272-273.

61 AzD, 1823, s. 629-630.

Żuławach Ostaszewie skradziono srebrną, częściowo pozłacaną monstrancję^[62]. Nieco bardziej wysublimowaną formę miała monstrancja skradziona z kościoła w Fiszewie w nocy z 12 na 13 kwietnia 1831 roku, tę bowiem określono jako „1 Monstranz von Komposition mit Vergoldung in Gestalt einer Sonne und oben eine Weltkugel mit einem Kreuz”^[63]. Dwa lata później, ze świątyni w Zblewie, skradziono natomiast srebrną pozłacaną monstrancję o wadze 1 funta i 30 łutów. Nieco mniej okazałą monstrancję skradziono w nocy z 9 na 10 listopada 1833 roku z kościoła w Grabowie, ta bowiem w przeciwieństwie do pozostałych była stara i wykonana z mosiądzu^[64]. Srebrna monstrancja padła z kolei łupem złodziei podczas rabunku kościoła dokonanego w nocy z 10 na 11 lipca 1834 roku w Trąbkach Wielkich^[65].

Oprócz monstrancji łupem złodziei padały również pateny, kielichy liturgiczne, chrzcielnice, naczynia na oleje święte, kadzielnice, lichtarze, żyrandole, ampułki mszale, cyboria, wota, tablice ofiarne, obrazy, figury święte, krzyże oraz przedmioty należące do bractw. Poza tym rabowano również szaty liturgiczne, ewentualnie pozyskiwane z nich nici i aplikacje (najczęściej złote lub srebrne) oraz nakrycia ołtarzowe.

I tak ze wspomnianego już kościoła w Grabowie, skradziono należący do księdza Reetza niewielki srebrny (pozłacany) kielich u podstawy którego znajdowały się cztery wygrawerowane anielskie twarze (*Engelgesichter*), a także leciwą blaszaną patenę^[66]. Motyw anioła pojawił się także na kielichu zrabowanym z kościoła w Fiszewie^[67]. Z kolei ze świątyni w Chmielnie w nocy z 23 na 24 kwietnia 1841 roku skradziono kielich na komunikanty (*Kommunikantenkelch*) o wartości 12 reichstalarów^[68]. Tego typu kielich wraz z wiekiem na którym znajdował się krzyż oraz przytwierdzoną doń pateną skradziono również wiosną 1842 roku z kościoła w Żukowie^[69]. Poza tym również kościół w Nowym Stawie na skutek napadu utracił tego typu kielich wraz z pozłacaną pateną^[70].

62 AzD, 1823, 714.

63 AzD, 1831, s. 136-137.

64 AzD, 1833, s. 253.

65 AzD, 1834, s. 189-190.

66 AzD, 1833, s. 253.

67 AzD, 1831, s. 136-137.

68 AzD, 1841, s. 95-96.

69 AzD, 1842, s. 98.

70 AzD, 1823, s. 619-620.

Z kościoła w Kielnie z kolei zimą 1822 roku z głównego ołtarza (*Hoch-Altar*) skradziono posrebrzany kielich (*Altar-Kelch*). Tego typu kielichy i pateny kradziono również z kościołów w Ostaszewie^[71], Oksywiu (w tym przypadku podano, iż ów kielich posiadał objętość wynoszącą ćwierć kwarty), Pręgowie Dolnym^[72], Nowej Cerkwi^[73], Cyganku^[74], czy też na przykład Wejherowie^[75]. Dość dokładny opis skradzionego kielicha zamieszczony został w wykazie przedmiotów zrabowanych z kościoła w Starych Szkotach nocą z 10 na 11 lipca 1831 roku. Wskazano tam na „Ein silberner Kommunion-Kelch, inwendig stark vergoldet, mit niederm Fuße, einem hochrunden mit einer Gallerie verzierten Deckel, auf welchem ein stark vergoldetes kleines Kreuz befindlich war. Besondere Zeichen sind nicht bekannt, außer daß an dem Kelche äußerlich mehrere erhabene stahlfarbene Verzierung angebracht sich befanden, deren Vertiefungen vergoldet waren. Das Gewicht des Kelches betrug circa 85 Loth”^[76]. W Gdańsku z kościoła św. Mikołaja (*Dominikaner Kirche*) po włamaniu szafki ołtarzowej, skradziono natomiast dwa złote (wewnątrz srebrne) kielichy wraz z patenami. Z kościoła z miejscowości Strzecz, jesienią 1832 roku skradziono z kolei srebrny kielich „mit Kapsel 29 Loth schwer”^[77]. Natomiast jedynym przedmiotem skradzionym z kościoła w Rajkowych w nocy z 10 na 11 sierpnia 1833 roku był „ein Tombachner Kelch”^[78]. Tak samo było w przypadku kradzieży dokonanej w nocy z 29 na 30 stycznia 1834 roku w kościele w Lubiszewie Tczewskim, gdzie jedynym przedmiotem który zniknął był kielich komunijny o wartości wahającej się od 10 do 12 reichstalarów^[79]. Wartym odnotowania jest również rabunek z kościoła w Rumi dużego srebrnego kielicha mszalnego (*Meßkelch*), który na stopce posiadał wygrawerowane litery *I.E.V.*, datę 1731 oraz słowa *Eccles. Ramlen*.

Wśród pozostałych paramentów liturgicznych znajdują się również naczynia na wodę święconą, oleje święte, kadzielnice oraz krzyże. Z kościoła w Starych Szkotach, z 15 na 16 kwietnia 1823 roku, skradziono przykładowo

71 AzD, 1823, 714.

72 AzD, 1829, s. 406-407.

73 AzD, 1830, 381.

74 ÖAD, 1830, 251-252.

75 AzD, 1831, s. 3.

76 AzD, 1831, s. 250-252.

77 AzD, 1832, s. 311-312.

78 AzD, 1833, s. 191.

79 AzD, 1832, s. 52-53.

jedną małą srebrną muszlę (*Muschel*) chrzcielną, jedno naczynie z mosiądzu podzielone na trzy części (*3 Abtheilungen*) przeznaczone na oleje święte, jedną mosiężną kadzielnice (*Rauchfaß*) z łańcuchem, jedno mosiężne naczynie przeznaczone na bursztynowy oraz kadzidlany proszek (*Gefäß zum Bernstein- und Weihrauch-Pulver*) oraz dwa cynowe krzyże^[80]. Ze świątyni w Pucku skradziono natomiast jedno naczynie na oleje święte „zum Gebrach bei Kranken”^[81]. Łupem złodziej w Goręczynie padł natomiast m.in. mały metalowy kociołek do obmywania rąk przez duchownych rozdających komunię wśród wiernych oraz mała cynowa ampuła mszalna^[82]. Z kościoła w Starogardzie złodzieje ukradli metalową puszkę na hostię, „ein echt silbernes Patificat nebst Reliquiem”, jedną srebrną kadzielnicę oraz mały krucyfiks o wadze ponad jednego funta. Z innych przedmiotów zrabowanych z tego kościoła warto również wskazać na trzy srebrne tablice, z których na jednej znajdował się rodzinny herb (*Familien-Wappen*) oraz dwie inne tablice z których na jednej znajdował się wizerunek Marii natomiast na drugiej cierpiącego Chrystusa (*Leiden Christi*), a także srebrne serce oraz obudowa obrazu przedstawiającego wniebowstąpienie Chrystusa oraz 10 przykazań na górze Synaj (*die Umkleidung vom Bilde der Verkärung Chrisiti und der Gesetzgebung auf dem Berge Sinai*)^[83]. Z zakrystii jednego z gdańskich kościołów skradziono natomiast bliżej nieokreślone naczynie (*Nauchfaß mit einem Schiff*), parę ampuł mszalnych, naczynie na olej święty, krzyż z Jezusem Chrystusem oraz, co interesujące, figury Chrystusa zerwane z drewnianych krzyży^[84]. Z kościoła w Nowiej Cerkwi skradziono z kolei w październiku miedzianego Melchizedeka [zapewne chodzi o figurkę] o wadzę minimum dwóch łutów^[85].

Również lichtarze nader często padały łupem złodziei. Przykładowo z kościoła w Redzie skradziono w roku 1830 cztery mosiężne lichtarze ołtarzowe z których dwa większe posiadały wygrawerowaną datę 1660^[86]. Z kościoła w Dallwinie w podobnym czasie skradziono sześć tego typu lichtarzy^[87]. Cztery

80 AzD, 1823, s. 251-252; AzD, 1823, s. 272-273.

81 AzD, 1832, s. 589-590.

82 AzD, 1823, s. 607-608.

83 AzD, 1823, s. 629-630.

84 AzD, 1829, s. 418-419.

85 AzD, 1830, s. 381.

86 AzD, 1831, s. 3

87 AzD, 1831, s. 36.

duże lichtarze skradziono natomiast z kościoła św. Jakuba w Oliwie. W tym przypadku dodano, iż owe lichtarze za podstawę posiadały trójnóżki w formie kul^[88]. Ponadto, z tego samego kościoła skradziono również w tym czasie dwa metalowe lichtarze ołtarzowe „mit runden Füßen und mit Tüllen”^[89]. Obok lichtarzy łupem złodziei padały również świece.

Z kościołów katolickich rabowano także wiele tekstyliów takich jak alby, ornaty, dalmatyki, humerały, ręczniki oraz ogólnie pojętą bieliznę ołtarzową^[90]. Wśród kradzionych przedmiotów znajdowały się także funeralia, takie jak choćby czarna żałobna kapa wykończona białą atłasową taśmą z kościoła w Żukowie^[91].

Złodzieje nie gardzili również gotówką oraz biżuterią. Przykładowo, na skutek rabunku kościoła w Pogorzalej Wsi, złodzieje pozyskali gotówkę w wysokości 100 reichstalarów z czego 91 reichstalarów znajdowało się w nominale jeden do jednego, natomiast 9 w nominale 1/6 talara. W przypadku rabunku kościoła w Klonówce, zaznaczono natomiast, iż ze zrabowanej sumy 1 reichstalara i 10 srebrnych groszy, część monet była srebrna, część natomiast miedziana^[92]. W przypadku biżuterii można natomiast odnotować rabunek kościoła w Fiszewie w wyniku którego poza srebrnym krzyżem zdobionym bursztynem, zabrano również sznur białych pereł^[93].

Rabunki w kościołach ewangelickich

Kościoły ewangelickie padały celem złodziejskich szajek znacznie rzadziej aniżeli kościoły katolickie. Z pewnością wpływ na to miało o wiele bardziej ubogie wyposażenie takich świątyń, co doskonale daje się zauważyć poddając analizie przedmioty rabowane z kościołów ewangelickich. Brak tu bowiem złotych i srebrnych paramentów oraz ogólnego przepychu w który obfitują świątynie katolickie. W zasadzie nie odnotowuje się tu przedmiotów wykonanych ze złota czy srebra, a jedynie cyny, miedzi oraz brązu. O złocie i srebrze wspomina się jedynie w przypadku frędzli z nakrycia ołtarzowego, które padło łupem złodziei w kościele w Próchniku (skradziono stamtąd również srebrne zdobienia

88 AzD, 1831, s. 46-47.

89 Ibidem.

90 E. Kizik, *Rabunki w kościołach...*, s. 49-51.

91 E. Kizik, *Rabunki w kościołach...*, s. 48.

92 AzD, 1835, s. 82.

93 AzD, 1831, s. 136-137.

w które wyposażona była kościelna skarbona)^[94] oraz frędzli z nakrycia ambony w kościele w miejscowości Przyjaźń (*Reinfeld*) w powiecie kartuskim^[95] i miejscowości Juskowo (*Gischkau*) w powiecie gdańskim^[96].

W przypadku przedmiotów z metalu, tj. cyny, miedzi tudzież brązu, mowa jest o lichtarzach (*Armleuchter, Kirchenleuchter, Altar-Leuchter*), misach chrzcielnych (*Taufschüssel, Taufbecken*), doniczkach/wazonach (*Blumentöpfe, Blumen-Vasen, Kännchen*) a także talerzach do kolekt (*Collekten-Teller*) oraz kościelnych skarbonach (*Klingsäckel*). Wyjątkowo kradziono również innego rodzaju przedmioty. Dobrym tego przykładem jest włamanie do kościoła pw. Podwyższenia św. Krzyża w Myszewie Wielkim (*Groß Mausdorf*), w wyniku którego zrabowano między innymi „sämmtliche Kriegeres Denkmünzen, nebst den Berichtigung-Scheinen zum Tragen für die verstorbener Inhaber derselben” oraz żelazny pręt do ryglowania tylnych wrót kościoła^[97]. Z kolei w przypadku kościoła w Rokitnicy, spośród kilku innych przedmiotów, zrabowano również jedną miedzianą spluwaczkę (*Spucknapf*)^[98].

Tak jak i w przypadku świątyń katolickich, tak i rabując kościoły ewangelickie, złodzieje często zagarniali różnego rodzaju tekstylia. Poza wspomnianymi już nakryciami ołtarzowymi, były to na przykład ręczniki oraz niezwykle rzadko szaty liturgiczne (*Chormantel*)^[99]. Łupem złodziei padały w tym przypadku również funeralia, takie jak choćby lniane całuny (*leinenes Leichenlaken*)^[100], trumienne nosze oraz tabliczki trumienne na których znajdowały się inskrypcje (*Sargplatten mit Inschriften*)^[101].

Wypada w końcu odnotować, iż w przypadku świątyń ewangelickich, łupem padały także, w przeciwieństwie do ich katolickich odpowiedników, różnego rodzaju księgi liturgiczne, śpiewniki, biblie itp. Niezwykle interesujące w typ przypadku jest włamanie do kościoła w Sobieszewie (*Bohnsack*), w wyniku którego zrabowano wiele dokładnie opisanych liturgicznych ksiąg kościelnych. Jak wskazuje się w ogłoszeniu, były to: „ein sächsisches Kirchenbuch

94 AzD, 1829, s. 393-394.

95 AzD, 1831, s. 247-248.

96 AzD, 1831, s. 234-235.

97 AzD, 1832, s. 307.

98 AzD, 1831, s. 148.

99 AzD, 1829, s. 393-394.

100 AzD, 1829, s. 393-394.

101 AzD, 1830, s. 247-248.

mit beigebundener alter Danziger Agende und alten Liturgien in schwarzem Lederbande mit goldenem Schnitt, auf dem einen Deckel die Buchstaben N. G. F., auf dem andern eine Jahreszahl; eine alte Danziger Agende von 1708, eben so gebunden, inwendig viel beschrieben; eine neue Danziger Agende von 1811 in schwarzem Lederbande mit goldenem Schnitt, auf dem Titel aufgeschrieben *der Kirche zu Bohnsack gehörig*; ein altes Danziger Gesangbuch von 1793 in schwarzem Lederbande mit goldenem Schnitt, auf dem weissen Blatt vorn aufgeschrieben: *Carl Adolph Blech, Bohnsack den 20. April 1826.*; ein altes Danziger Evangelienbuch in 12mo, durch angeklebtes Papier zum Oktavbande eingebunden, in schwarzem Lederbande mit weißem Schnitt, inwendig sehr viel beschrieben^[102]. Również ze wspomnianego już kościoła w Rokitnicy, skradziono szereg kościelnych ksiąg, tj. „1 alte Kirchen- Agende; 1 altes Evangelienbuch; 1 neues Gesangbuch auf welchem auf der äußern Seite des Umschlages mit lateinischen goldenen Buchstaben aufgedruckt ist: *für die Kirche zu Müggenhahl*; eine Bibel^[103].

Tradycyjnie już, tam gdzie była taka możliwość, złodzieje chętnie przywłaszczali sobie również gotówkę, tak jak miało to miejsce w przypadku rabunku kościoła w miejscowości Leszkowy na podgdańskich Żuławach, gdzie łupem złodziei padła „aus dem Schranke das Säckelgeld mit 3 Rthlr. 13 Sgr. 8 Pf. in Kupfermünzen^[104].

Niekiedy, przestępcy rabowali także drobne przedmioty o wątpliwej wartości. Poza wspomnianymi już doniczkami i prętem do ryglowania kościelnych drzwi, można tu dodać kradzież małego lustra, które znajdowało się w zakrystii kościoła w Myszewie Wielkim^[105].

W przypadku niektórych ogłoszeń, podawano również wartość skradzionych przedmiotów. Taka sytuacja miała miejsce w przypadku rabunku kościoła w miejscowości Dworek (*Baarenhoff*). Wśród skradzionych przedmiotów, zrabowano tam zatem lichtarz kościelny o wartości 50 reichstalarów, dwa duże mosiężne lichtarze ołtarzowe o wartości 10 reichstalarów za sztukę, dwie duże świece o wartości 2,5 reichstalara jedna, dwie wypalone świece o wartości 2 reichstalarów oraz jeden drobny dzwonek odkręcony z kościelnej skarbony o wartości 20 srebrnych groszy. Łącznie zrabowane przedmioty wyceniono na sumę ponad 76 reichstalarów^[106].

102 AzD, 1831, s. 586-587.

103 AzD, 1831, s. 148.

104 AzD, 1832, s. 303.

105 AzD, 1832, s. 307.

106 AzD, 1830, s. 320.

Podsumowanie

Rabunki w kościołach występowały na terenie całej rejencji gdańskiej. Niewątpliwie jednak, daje wyróżnić się powiaty w których zjawisko to było częstsze. Wśród wielu świątyń których wyposażenie padało łupem złodziejskich szajek, zdecydowanie przeważały kościoły katolickie. Jak pokazuje analiza przedmiotów rabowanych z takich świątyń, ich wyposażenie było o wiele bogatsze aniżeli wyposażenie analogicznych świątyń ewangelickich. Złodzieje, wchodząc do świątyni, działali w pośpiechu często zabierając ze sobą wszystko co było pod ręką i gubiąc po drodze pewne przedmioty. Po dokonanej kradzieży, skradzione przedmioty trafiały w ręce paserów, których zadanie polegało na sprzedaży zagarniętych dóbr, w taki sposób, ażeby nie wzbudzać żadnych podejrzeń. Możemy się wyłącznie domyślać, iż w tym przypadku działał cały system wzajemnych zależności, którego celem było wzbogacenie się kosztem zagarniętego mienia. Pytaniami bez odpowiedzi, pozostają natomiast pytania o docelowych odbiorców przedmiotów zagarniętych ze zrabowanych kościołów, jak również o motyw działania złodziejskich szajek oraz o status społeczny osób które stanowiły część składową tego typu organizacji.

Aneks. Wykaz świątyń zrabowanych w I połowie XIX wieku według danych z „Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Danzig” w latach 1816-1848.

Czas włamania	Miejscowość (Powiat, okoliczności)	Rodzaj świątyni	Wykaz skradzionych przedmiotów	Źródło
początek lipca 1820 roku	Czarnilaß, (Amte Preuß. Stargardt) - Czarny Las (powiat starogardzki)	Filial-Kirche (kościół filialny)	Ein kostbarer Meß-Ornat. Derselbe bestand in einem feinen seidnen Stoff, dessen Grundfarbe seegrün war. In der Mitte befanden sich seidene Blumen von grüner, gelber und blauer Farbe, mit silberner Mitte eingewirkt. Um diesen Ornat befanden sich ungefähr 16 Ellen echte silberne Tressen von 5/4 Zoll Breite, mit zackigen Rändern in der Stickerei und Linien und kleinen Würfeln in der Mitte; ein anderer, ebenfalls kostbarer Ornat. Derselbe zeichnet sich aus durch carmasinrothe Grundfarbe, feinen seidnen Stoff, silberne Blumen und gelbe Blättern-Guirlanden, welche letztere goldene Früchte hatten und durch Tressen von der Länge und Würde, wie beidem ersteren Ornat; ein dritter Ornat, bestehend aus einem rosa seidnen Stoff, mit ordinaireren plattierten Tressen; ein vierter Ornat, ebenfalls von Seide, dunkel-rother Farbe und mit goldenen und gelb seidnen Mittel-Blumen; ein fünfter Meß-Ornat. Derselbe war von weißer Seidene und hat verschiedenartige Bouquets, schmale gebülmte Seitenkanten und plattierte Tressen; die Tressen vom sechsten feierlichen Meß-Ornat. Sie waren 5/4 breit, gekiepert und echt; vom Vesper-Kasel die plattierten Tressen; 13 Altar-Tücher von mittlerer Leinwand; 3 leinene Meß-Alben; 2 Meß-Alben von Cambray; Chor-Hemde von Mousselin; 1 Chor-Hemde von Cambray; 2 Ministranten-Chor-Hemden von ordinaier Leinwand; 2 große Handtücher; 1 altes in schwarzes Leder gebundenes Evangelien-Buch; 1 altes, in schwarze grobe tuchene Sarg-Decke.	AzD, 1820, s. 393-394
Noc z 2 na 3 lutego 1822 roku	Köln (Neustädter Kreises) - Kielno (powiat wejherowski)	katolicka	Ein versilberter Altar-Kelch aus dem Hoch-Altare; Zwei versilberte Bekleidungen von zweitem Altar-Bildern; Eine kleine silberne Opfer-Tafel in der Form eines Herzens; Von dreien Ornaten goldene und von zweien Ornaten silberne Treffen abgetrennt und genommen; Zwei Altar-Tücher von Battist mit Franzen; Vier dito von seiner Leinwand; Zwei große und acht kleine Handtücher; Zwei lange Chorhemden und zwei kleine dito von Battist.	AzD, 1822, s. 98-99

Noc z 21 na 22 marca 1822	Zuckau (Kreis Carthaus) - Żukowo (powiat kartuski)	St. Johannis-Kirche (kościół św. Jana)	Ein Ornat von weiß seidnem Zeuge mit silbernen Tressen; ein Ornat von rothen Zeuge; sechs Kelch-Bedecke von Seide, verschiedener Farbe; sechs Corporalien von Linnen; ein Meß-Hemde; ein Chor-Hemde; ein fünf Ellen langes Handtuch; sechs zimmerne große Altar-Leuchter; ein hölzernes Gefäß mit heiligen Oel, welches sich in drei zimmernen runden Gefäßen befand; ein zimmerner Teller und zwei zimmerne Wasser- und Wein-Gefäße; ein Band gelbe gläserne Perlen, von einem Bilde abgerissen; zwei kleine Handtücher, und fünf und vierzig Groschen, in Schillingen bestehend.	AzD, 1822, s. 243-244
Noc z 15 na 16 kwietnia 1823	Alt-Schottland - Stare Szkoty	katolicka	1 blecherne stark vergoldete Monstranz; 1 silberner vergoldeter Kelch und Patine; 1 silberne kleine Muschel, zum Gebrauch bei der Taufe; 1 Gefäß mit 3 Abtheilungen zum heiligen Oele von Messing, etwas vergoldet; 2 zimmerne Kreuze; 1 messingenes Rauchfaß mit messingenen Ketten; 1 messingenes Gefäß zum Bernstein- und Weihrauch- Pulver; 3 sogenannte Alba oder lange Priester-Hemden.	AzD, 1823, s. 251-252; AzD, 1823, s. 272-273
Noc z 12 na 13 września 1823	Putzig - Puck	katolicka	die von gediegenem Silber verfertigte Bekleidung und zwei Bischofsmützen der Bilder Petri und Pauli und der Mutter Gottes; eine kleine silberne und vergoldete Medaille; ein kleines vergoldetes Kreuz; zwei silberne Herzen mit Inschriften; auf dem einen: Praepositus Kutowski, L. Mischke, D. Amort, auf dem andern: T. Busch, G. Siegel; eine Weltkugel von gediegenem Silber, worauf eine Schlange befindlich ist.	AzD, 1823, s. 565-566

Noc z 19 na 20 września 1823	Rahmel - Rumia	katolicka (Pfarrkirche)	Ein großer silberner Meßkelch, inwendig vergoldet, der unterm Fuße mit den Buchstaben I. E. V., der Jahreszahl 1731 und mit halb eingravirten Worten: Eccles. Ramlen. Gezeichnet war; eine kleine silberne Patine nebst Oelgefäßen, beides inwendig vergoldet und mit oben genannten Buchstaben gezeichnet, zum Gebrauch bei Kranken; ein grün bunt seidener, mit silbernen Tressen besetzter Kasel und eine dergleichen Kappe; ein dunkelroth sammetner, mit blaßroth seidnen Flügeln und weißem Seidenzeuge gefütterter Baldachin, mit goldenen Spitzen besetzt; Vier bis Fünf Thaler baar Geld, durch Ausbruchs des Kirchen-Geld-Kastens.	AzD, 1823, s. 589-590
Noc z 23 na 24 września 1823	Mattern - Matarnia	katolicka (Pfarrkirche)	Ein plattirter, inwendig vergoldeter Communion-Kelch, mit einer dabei angemachten vergoldeten Patine; von dem Tabernakel eine weiß seidene, mit silbernen Tressen verzierte Gardine; von demselben Tabernakel eine Verzierung, die sich oben befand, bestehend aus einer messingnen Kugel und einem kleinen messingnen Kreuze; drei Pfund Wachs.	AzD, 1823, s. 606-607
Noc z 28 na 29 września 1823	Gorrenczyn - Goręczyno	katolicka	Drei Thaler baar Geld aus dem aufgebrochenen Kirchen-Kasten; Der Oblaten-Kelch von Messing, von außen versilbert, von innen vergoldet, mit einem kleinen, stark vergoldeten Kreuze auf dem Deckel, etwa 20 Rthlr. an Werth; ein kleiner metallner Kessel zum Reinigen der Hände für den Meßhaltenden Geistlichen bei Austheilung des heiligen Abendmahls; eine kleine zimmerne Ampulle.	AzD, 1823, s. 607-608

Noc z 2 na 3 października 1823	Neuteich - Nowy Staw	katolicka (Pfarrkirche)	Aus dem Ciborium des Hochaltars ein großer silberner, von innen und außen vergoldeter Communicanten-Kelch nebst einer großen silbernen, von innen vergoldeten Patine; von einem, der Bruderschaft zugehörigen tragbaren Marienbilde eine, aus gediegenem Silber mit eingearbeiteten Blumen verzierte angefertigte Bekleidung, ungefähr 2 Fuß hoch und 1½ Fuß breit; eine silberne Krone, ungefähr 3 Zoll hoch, oben mit einem Kreuze; von dem, an diesem Bilde befindlichen Jesus-Kindle ebenfalls eine silberne Krone, ungefähr 1½ Zoll hoch, oben mit einem Kreuze; vier silberne Schilder von ovaler Gestalt, ungefähr 3 Zoll hoch, mit kleinen Öffnungen zum Durchziehen eines Bandes beim Aufhängen derselben versehen; zwei silberne Schilder, in Gestalt eines Herzens, ungefähr von der Höhe der vorigen; sieben Stück silberne Sterne, welche zum Hauptschmucke des Bildes dienen, jeder Stern ungefähr von 2 Zoll im Durchmesser; ein kleines silbernes Kreuz, ungefähr 2 Zoll hoch; von einem anderen, ebenfalls der Bruderschaft zugehöriger tragbaren Marienbilde 7 Stück silberne Schilder.	AzD, 1823, s. 619-620
Noc z 14 na 15 października 1823	Stargardt - Starogard	katolicka	Eine kleine silberne Monstranz; von der zweiten Monstranz der Untersatz, von Metall und stark vergoldet; drei metallene, stark vergoldete Kelche; eine metallene Büchse zu Oblaten; zwei silberne Patinen, stark vergoldet; ein echt silbernes Patificat nebst Reliquien; ein kleines Cruzifix, an Gewicht über ein Pfund schwer; ein echt silbernes Räucher-Gefäß, ½ Pfund schwer; ein Gewand des heiligen Antonius, in zwei Stücken, in Silber; zwei echt silberne Kronen, nach katholischem Gebrauch; ein verdeckter silberner Communion-Kelch; ein silberner Kelch, im Innern vergoldet, in altem Costüm; drei silberne Tafeln, worunter eine mit einer silbernen Kette befindlich, auf einer dieser Tafeln ist ein Familien-Wappen zu bemerken; zwei silberne Tafeln, auf der einen ist das Bild der heiligen Maria und auf der andern das Leiden Christi; ein silbernes Herz; die Umkleidung vom Bilde der Verkörperung Christi und der Gesetzgebung auf dem Berge Sinai.	AzD, 1823, s. 629-630

Noc z 28 na 29 listopada 1823	Schönberg - Ostaszewo	katolicka	Silberner Communion-Kelch; 2 silberne Kelche mit Patinen; 1 silberne, zum Theil vergoldete Monstranz; 2 silberne Wein-Ampullen nebst silbernen Teller; 1 Pacifical von Composition; 1 blechernes Kästchen mit 50 Fl. Preuß.	AzD, 1823, s. 714
Noc z 20 na 21 lutego 1824	Köln - Kielno	katolicka	Drei Altar-Tücher von feiner Leinwand; zwei große messingne Leuchter; zwei kleine metallne Leuchter; fünf Wachslichte.	AzD, 1824, s. 173-174
Noc z 22 na 23 sierpnia 1825	Marienburg - Malbork	katolicka (kościół świętego Jana Chrzciciela w Malborku - Johanniskirche zu Marienburg)	Ein silbernes Kleid, hin und wieder vergoldet, von 2 Fuß 1 Zoll Länge und 1 Fuß 4½ Zoll Breite; eine silberne vergoldete und eine silberne Krone; sechs silberne Schilderchen mit dem Namen Jesus und Maria; zwei Platten von Silber, in der Form eines Engels.	AzD, 1825, s. 567-568
30 grudnia 1828	Oxhöfft - Oksywie	katolicka	Ein glatter silberner Kelch ohne Zeichen circa ¼ Quart enthaltend; ein glatter silberner Kelchdeckel.	AzD, 1829, s. 4
Noc z 11 na 12 października 1829	Trunz - Milejewo	ewangelicka	1 Rthlr. in Kupfergeld; eine weiß mousline Altardecke und ein rothseidenes Tuch vom Altar-Pulte.	AzD, 1829, s. 418-419
Noc z 15 na 16 października 1829	Doerbeck - Próchnik	ewangelicka	eine grünseidene Altardecke mit goldenen Franzen; eine blau Altardecke mit silbernen Franzen; zwei Altar-Leinwand-Decken; ein leinenes Leichenlaken; drei schwarzseidene Kelchdecken; ein gelbseidenes Tuch von der Kanzel; ein Chormantel; vom Klingsäckel die silberne Verzierung; ein gelbseidenes Tuch mit Blumen; ein weiß Tuch mit Blumen vom Altar.	AzD, 1829, s. 393-394

Noc z 24 na 25 października 1829	Zuckau - Żukowo	katolicka (Kloster-Kirche)	Ein silberner Kelch, gegen 3 Pfund schwer, stark vergoldet mit einem Deckel auf welchem eine kleine Weltkugel mit einem Kreuz; eine silberne Krone vom Marienbilde mit Steinen und sonstigen gewöhnlichen Verzierungen; desgleichen eine silberne Krone, vom Kind Jesu gleichfalls mit Steinen und sonst gewöhnlichen Verzierungen; ungefähr 7 Rthlr. baar in Münze und Kupfergeld.	AzD, 1829, s. 375; AzD, 1829, s. 418-419
Noc z 27 na 28 października 1829	Sakristei einer hiesigen katholischen Kirche - zakrycia jednego z [gdąskich] kościołów katolickich	katolicka	Drei vergoldete silberne Kelche nebst Patinen; Zwei dergleichen kleine Patinen; Ein silbernes Nauchfaß mit einem Schiff; Ein paar Ampullen und ein Gefäß zum heil. Oehl.; Ein Kreuz mit einer Christus Figur; Eine Christusfigur von einem hölzernen Kreuze losgerissen; Eine ordinaire Prediger Alba.	AzD, 1829, s. 418-419
Noc z 30 na 31 października 1829	Nieder Prangenau - Pręgowo Dolne	katolicka	Eines Kommunion-Kelchs; eines zinnernen Kreuzes mit der Christus-Figur vom hohen Altare; einer Leinwands- Altardecke von dem Marien-Altare; zwei Leuchter von Zinn; zweier Ampullen (kleine Kännchen) von Zinn.	AzD, 1829, s. 406-407
Noc z 27 na 28 maja 1830	Reinfeld - Przyjaźń	ewangelicka	Zwei großen zinnernen Altar-Leuchter, gezeichnet Knaack und wahrscheinlich 1731; einer zinnernen Taufschüssel, 1' 3 - 5" breit; einer roth damasteten Altardecke mit goldenen Borten der dazu gehörigen durchbrochenen Decke und des Pulttuchs; einer roth sammtenen Kanzeldecke mit silbernen Frangen; einer roth kattunen weißgeblühten Altardecke; acht bis neun weißer oder gelber Sargplatten mit Inschriften; zwei fast neuer Wachsaltralichte; eines blau seidenen Tuchs mit silberner Tresse; eines blau seidenen Pulttuchs; drei blecherner und zweier zinnernen Collekten-Teller; eines messingenen Klingsäckels.	AzD, 1830, s. 247-248

Noc z 20 na 21 sierpnia 1830	Baarenhoff - Dworek	ewangelicka	Ein fein gelb metallener Kirchenkronleuchter, wovon die Diebe zwei Armleuchter verloren haben die des Morgens in der Kirche gefunden worden sind im Werthe von 50 Rthlr.; Zwei große messingne Altarleuchter á Stück 10 Rthlr.; Zwei große Wachslichte á 2½ Rthlr. - 5 Rthlr.; Zwei niedergebrannte Wachslichte - 1 Rthlr.; Eine feine Glocke vom Klingsäckel abgedreht - 20 Sgr. (Summa: 76, 20).	AzD, 1830, s. 320.
Noc z 3 na 4 września 1830	Kielau - Chylonia	katolicka	Eine roth tuchene Altardecke mit gelben Streifen an den Ecken besetzt und in der Mitte mit einem aufgenähten Kreuze und Herzzeichen und der Jahreszahl 1819 von gleichem gelbem Tuche; fünf weiße leinene Altartücher mit schmalen Zwirnbornten besetzt; ein kleines weißes Korpswall oder geistliches leinenes Ueberzughemde; acht große zinnerne Leuchter mit aufgestellten Wachskerzen; zwei kleine Leuchter vom Kirchenbilde mit 2 Wachskerzen; der Anzug und Putz der Mutter-Gottesbildes, als: a) eine Art von battistener Kleidhülle mit schmaler goldener Tresse, b) blau seidene Gardinen mit silbernen Tressen, c) braun und weiß gestreifte seidene Gardinen mit silbernen Tressen, d) eine kleine silberne Krone und einige silberne Herzen, Füße, Hände und ähnliche vola Geschenke, die an die Heiligenbilder angeheftet zu werden pflegen, e) eine Schnur vergoldeter Perlen; eine zinnerne Lampe.	AzD, 1830, s. 351-352
Noc z 10 na 11 września 1830	Mattern - Matarnia	katolicka	6 große zinnerne Leuchter; 3 zinnerne Blumentöpfe; 1 messingener Communion-Kelch mit Bekleidung; 1 silbernes vergoldetes Kleid vom Bilde des heiligen Valentinus nebst 2 silbernen Vota und 2 seidenen Gardinen; eine große batistene brodirte Tabalie; zwei kleine dergleichen; zwei weiße, eine rothe, eine blaue Kasel; zwei Vesper-Kappen, eine rothe und eine schwarze; zwei mit Frangen besetzte Alben; zwei Priester- und 2 Knaben-Chorröcke.	AzD, 1830, s. 352-353

Noc z 14 na 15 września 1830	Quaszin - Chwaszczyno	katolicka	1 Zwei große zimmerne Leuchter mit 3 Kugeln; 2 Ein großes und ein kleines zinnernes Kruzifix; 3 Eine leinene Altar-Bekleidung.	AzD, 1830, s. 364
Noc z 23 na 24 września 1830	Kladau - Kłodawa	katolicka	1 Dreizehn messingne und vier zimmerne Leuchter; 2 Ein übersilbertes Marienbild; 3 Sechs zimmerne Blumenkännchen; 4 Drei Antependien oder Altgardinen; 5 Acht große Altartücher von verschiedener Art ausgestickt; 6 Drei Altartücher; 7 Ein rothes und ein graues Altartuch.	AzD, 1830, s. 363-364
Noc z 11 na 12 października 1830	Neukirch - Nowa Cerkiew	katolicka	Ein kupferner Kelch nebst kupferner Patene; Ein kupferner Melchisedech ungefähr 2 Loth schwer; Einige Pfunde Wachs, und Sechs Altar-Tücher.	AzD, 1830, s. 381
Noc z 25 na 26 października 1830	Tiegenhagen - Cyganek	katolicka	Silberner Communion-Kelch mit Deckel inwendig stark und auswendig schwach vergoldet, mit dem Silberstempel aus einem Adler bestehend, sonst ohne Zeichen, Werth 33 Rthlr. vom Deckel war das Kreuz in der Form eines eisernen Kreuzes abgebrochen, das mit entwendet ist 4 Corporale. 5 sgr; 3 leinwandne Altardecken 13 Ellen. 1 Rthlr. 22 sgr. incl. 1 mit ½ Zoll breiten Spitzen; 1 Subcorporale. 4 sgr; 16 Wachslichte, zusammen 11 Pfund. 4 Rthlr. 12. Sgr.; 2 zimmerne Kännchen. 28½ Rthlr.; 1 Damastener Vorhang ein und eine halbe Elle mit kleinen Blumen von verschiedener Farbe. 2 Rthlr.; 2 weiß mousseline Vorhänge 3 Ellen. 2. Rthlr.; 1 grün raschne Altardecke 3 Ellen. 1 Rthlr.; 2 weiß leinene Altardecken, 1 mit schmalen Kanten besetzt, die andere glatt 8 Ellen. 1 Rthlr. 2 sgr.; 1 grün raschne Altardecke 3 Ellen. 1 Rthlr.; 2 weiß mußline Vorhänge 3 Ellen. 2 Rthlr.; 2 roth damastine Vorhänge 3 Ellen. 4 Rthlr.; 5 Vota von Silberblech: * 1 Fuß; 4 Zoll lang, 1 Zoll breit; * 1 Hand; 4 Zoll lang, 1 Zoll breit; * 1 Kreuz; 4 Zoll lang ¾ Zoll breit; * 2 Herzen; 4 Zoll lang, 3 Zoll breit; * 4 Sterne von Silberblech 1 Zoll breit. (Zusammen Werth: 67, 13½).	ÖAD, 1830, 251-252

Noc z 26 na 27 października 1830	Reichenberg (Danziger Landkreis) - Bogatka (powiat gdański)	ewangelicka	Von einem metallenen Kronleuchter zwölf an demselben befindlich gewesene Armleuchter; zwei große messingne Armleuchter von der Kanzel; ein messingner Armleuchter von der Kanzel; zwei messingne kleine Wandarmleuchter; ein zinnernes Taufbecken; zwei zimmerne Blumenlöpfe.	AzD, 1831, s. 2-3
Noc z 9 na 10 listopada 1830	Seefeld - Przdokowo	katolicka	4 sogenannte Halben (Meßgewände des Priesters); 2 kurze Hemden von Battist; 12 Stück sogenannte Velum, welche zur Bedekung des Kelchs bei der Messe dienen; 2 sogenannte Corporale und 4 Purifikatoria; circa 7 Stück Wachslichter; ein Stück Leinwand, Altardecke, ungefähr 10 Ellen lang und 10 Ellen breit; 2 kleine Herzen von Silber und ein kleines 4eckiges Votum; 1 roth Sammetkleid mit Gold und Silber besetzt; vom Marienbilde, circa 1½ Elle lang und 2 Ellen breit; 1 grau seidenes Kleid mit goldenen Tressen; 1 Krone vom Marienbilde; 1 dergleichen vom Kinde Jesu; 1 battistenes Handtuch mit baumwollener Tresse; 2 rothe Gardinen vom Marienbilde mit gelb seidenen Franzen; 3 braune Sammet-Gardinen mit weißen Tressen und 4 Troddeln von Gold und Silber, Anputz vom Marienbilde, Bänder und dergleichen; 1 Altardecke, braun und carmoisin mit grün und rothen Tressen.	AzD, 1830, 400-401
Noc z 20 na 21 listopada 1830	Carthaus (St. Catharinen-Kirche) - Kartuzy (kościół św. Katarzyny)	-	Drei alte Kambrri-Altardecken; Zwei dergleichen grüne Altardecken; Eine alte seidene Altardecke; ein Stück gelbe Tressen.	AzD, 1830, 415-416
Noc z 26 na 27 listopada 1830	Neustadt - Wejherowo	- kościół klasztorny (Klosterkirche)	Ein silberner inwendig vergoldeter Kommunion-Kelch nebst Deckel, letzterer eine Krone mit verschiedenen Verzierungen bildend, etwa 1 Fuß 2 Zoll hoch; 16 leinene Altardecken; 4 feine Altardecken mit Stickereien; 25 große Kirchenlichter; einige Kirchenlichte etwa 6 Rthlr. werth.; 3 mousseline Vorhänge.	AzD, 1830, s. 415

Noc z 10 na 11 grudnia 1830	Rheda (Neustädter Kreis) - Reda (powiat wejherowski)	katolicka	Vier leinene Altartücher circa 6 bis 7 Ellen lang; vier messingne Altarleuchter; von denen die beiden größern mit der Jahrzahl 1660 bezeichnet waren; Zwei Gardinen von Mousselin; Ein messingnes versilbertes Kleid vom Processionsbilde.	AzD, 1831, s. 3
Noc z 17 na 18 grudnia 1830	Neukirch - Nowa Certkiew	katolicka	Ein kupferner Kelch sehr leicht vergoldet.	AzD, 1831, s. 36
Noc z 22 na 23 grudnia 1830	Dallwin (Kreis Stargardt) - Dalwin (powiat starogardzki)	Katolicka - kościół filialny (Filial-Kirche)	Ein zinnernes Altar-Kreutz; ein messingnes dito; Sechs zinnerne Altarleuchter; zwei weißseidene Kasel; zwei rothseidene do.; ein blauseidener do.; ein grüneidener do. und ein schwarz seidener Kasel; eine blau seidene Kappe; Eine Albe von Leinwand; ein Chor-Hemde von Leinwand; zwei kleine dito.; vier kleine Handtücher von Leinwand; drei Altardecken von Leinwand.	AzD, 1831, s. 36
Noc z 13 na 14 stycznia 1831	Pfarrkirche St. Jakobi zu Oliva - Kościół farny św. Jakuba w Oliwie	katolicka	Vier große zinnerne Altar-Leuchter mit dreieckigen und auf drei Kugeln stehenden Füßen; zwei metallene Altar-Leuchter mit runden Füßen und mit Tüllen; ein bronzener Communion-Kelch mit Deckel früher stark vergoldet, jetzt aber schon sehr abgerieben; zwei zinnerne Teller, länglich und mit kleinen Biegungen; eine schon etwas ausgebrochene Perlmutter-Schnecke mit einem Fuße und Deckel von Gürtlerarbeit, als Weichrauchfaß; zwei Tabalions (Altardecken) von weißer Leinwand; ein Chorhemde von weißer feiner Leinwand ohne Aermel; eine wollene, roth, gelb und schwarz gewürfelte mit ähnlichen Frangen besetzte Altar-Decke; eine roth tuchene große Fußdecke worauf der Namenszug F. P. W. mit gelbem Tuch ausgehäht und besetzt; eine rothe Decke zur Communion-Bank, aus einer gekiepten Boy bestehend; zwölf Stück gelbe Wachslichte.	AzD, 1831, s. 46-47

Noc z 28 na 29 marca 1831	Saalau - Żuławka	katolicka kaplica (Kapelle)	1 Priester-Anzug, Albe genannt, von ordinairem weißer Leinwand; 1 Chorhemde von weißer Leinwand; 3 Altartücher von weißer Leinwand; 1 Gürtel von weißem Zwirn; 1 Handfaß mit einem Becher von Zinn; 1 Kessel von Messingblech; 1 Gefäß, Schiffen genannt, zum Rauchwerk von Zinn; 6 große zinnerne Altarleuchter; 4 kleinere zinnerne Altarleuchter; 4 ganz kleine zinnerne Leuchter.	AzD, 1831, s. 136-137
Noc z 7 na 8 kwietnia 1831	Liessau (Amts Marienburg) - Lisewo (urząd malborski)	katolicka (Filial-Kirche)	Ein silberner Stern von dem Altarbilde 1 3/4 Loth wiegend; Zwei Kaseln; Drei weiße Altarbekleidungen von Linnen; Eine Priester Albe; Ein dergleichen Chorhemde; Zwei Kelch-Corporalien von Linnen, nebst einem Gürtel zum Meßgewand.	AzD, 1831, s. 116
Noc z 12 na 13 kwietnia 1831	Fischau (Amts Marienburg) - Fiszewo (urząd malborski)	katolicka	18 Rthlr. 8 Sgr. 8 Pf. Kupfergeld; 1 Monstranz von Composition mit Vergoldung in Gestalt einer Sonne und oben eine Weltkugel mit einem Kreutz; 1 Kommunikanten-Kelch von Composition, von außen versilbert, von innen vergoldet; 1 silberner und vergoldeter Kelch, von getriebener Arbeit, auf dem Fuße mit Engelsköpfen, 1 Mark 6 1/2 Loth schwer; 1 silberne Krone 3 Loth schwer; 1 kleine dito 2 3/4 Loth schwer; 1 silberner Zepter 2 1/8 Loth schwer; 3 silberne Vota, zusammen 2 1/8 Loth schwer; 1 silbernes Kreutz, unten mit Bernstein verziert 1 1/4 Loth schwer und 1 Schnur weiße Perlen.	AzD, 1831, s. 136-137
Noc z 2 na 3 maja 1831	Gischkau - Juszkowo	ewangelicka	2 metallene Arme von dem Kronleuchter; 2 metallene Altarleuchter; 2 zinnerne Untersätze zu den Leuchtern; 2 zinnerne Blumen-Vasen; 1 weiß leinene Altardecke, sehr defekt; 1 kleinere Altardecke von rothem Atlas; 2 Altarbehänge von demselben Seiden-Stoffe; 1 rothsammetne Kanzeldecke mit silbernen Frangen.	AzD, 1831, s. 234-235

Noc z 6 na 7 maja 1831	Müggenhahl (Danziger Landkreis) - Rokitnica (powiat gdański)	ewangelicka	1 große zinnerne Taufschüssel; 2 zinnerne Untersätze zu den großen Altarlichten; 2 messingene Blumentöpfe; 1 messingener Spucknapf; 1 alte Kirchen-Agende; 1 altes Evangelienbuch; 1 neues Gesangbuch auf welchem auf der äußeren Seite des Umschlages mit lateinischen goldenen Buchstaben aufgedruckt ist: "für die Kirche zu Müggenhahl"; eine Bibel.	AzD, 1831, s. 148
Noc z 10 na 11 maja 1831	Wotzlaff (Danziger Landkreis) - Wodawy (powiat gdański)	ewangelicka	21 große glatte schwanenförmig gebogene Armleuchter; 5 Armleuchter in krauser älterer durchbrochener Form, von drei Armleuchter, die Leuchterteller und Pfeifen; 6 krause durchbrochene Verzierungen.	AzD, 1831, s. 154-155
Noc z 10 na 11 lipca 1831	Alt-Schottland - Stare Szkoty	katolicka	Ein silberner Kommunion-Kelch, inwendig stark vergoldet, mit niederm Fuße, einem hochrunden mit einer Gallerie verzierten Deckel, auf welchem ein stark vergoldetes kleines Kreuz befindlich war. Besondere Zeichen sind nicht bekannt, außer daß an dem Kelche äußerlich mehrere erhabene stahlfarbene Verzierung angebracht sich befanden, deren Vertiefungen vergoldet waren. Das Gewicht des Kelches betrug circa 85 Loth; elf Stück zinnerne Armleuchter von verschiedener Höhe, Schwere und Form, jedoch haben alle einen dreieckigten auf Kugeln ruhenden Fuß gehabt; ein messingner versilberter Armleuchter, dessen dreieckiger Fuß der Höhe nach gereift ist; drei feine leinene Altarbedeckungen; zwei feine mousseline Altarbedeckungen; sechs Stück zinnerne Blumenkännchen.	AzD, 1831, s. 250-252
Noc z 15 na 16 sierpnia 1831	Käsemark - Kiezmark	ewangelicka	Eines zinnernen Altarleuchters; eines zinnernen Taufbeckens mit dem Namen des Gebers bezeichnet und vieleckig geformt; drei zinnerne Kännchen, in welchen sich gemachte Blumen befanden.	AzD, 1831, s. 408-409
Noc z 31 sierpnia na 1 września 1831	Gr. Trampken - Traški Wielkie	katolicka	Ein silberner Kelch; eine silberne Bekleidung vom Mutter-Gottes-Bilde; zwei große silberne Tafeln; fünf kleinere silberne Tafelchen und mehrere Kleinigkeiten.	AzD, 1831, s. 456

Noc z 9 na 10 października 1831	Bohnsack - Sobieszewo	ewangelicka	Ein Kronleuchter von Bronze mit 6 Armen kenntlich durch mehrere geflügelte Engelsköpfe mit Posaunen und durch mehrere Adler mit gespreizten Flügeln; ein Kanzelleuchter von massivem Messing mit 2 Armen; ein messingner Wandeluchter mit einem Arm; zwei brochirte mousseline Tauflichter; eine kleine Kanzelfußdecke von grünen Boy; eine weiß flannelne und eine weiß leinene Unterlage der Altardecke; ein blau leinener Umfang mit messingnen Ringen; ein sächsisches Kirchenbuch mit beigebundener alter Danziger Agende und alten Liturgien in schwarzem Lederbande mit goldenem Schnitt, auf dem einen Deckel die Buchstaben N. G. F., auf dem andern eine Jahreszahl; eine alte Danziger Agende von 1708, eben so gebunden, inwendig viel beschriebener; eine neue Danziger Agende von 1811 in schwarzem Lederbande mit goldenem Schnitt, auf dem Titel aufgeschrieben "der Kirche zu Bohnsack gehörig"; ein altes Danziger Gesangbuch von 1793 in schwarzem Lederbande mit goldenem Schnitt, auf dem weissen Blatt vorn aufgeschrieben: "Carl Adolph Blech, Bohnsack den 20. April 1826."; ein altes Danziger Evangelienbuch in 12mo, durch angeklebtes Papier zum Oktavbande eingebunden, in schwarzem Lederbande mit weißem Schnitt, inwendig sehr viel beschrieben.	AzD, 1831, s. 586-587
Noc 19 na 20 października 1831	Lusinno - Luzino	katolicka	Eines Oblaten-Kelchs von Compositions-Metall; eines silbernen Kleides nebst Krone von Mutter-Gottesbilde, circa 100 Rthlr. an Werth; zwei neuer und einer schon abgetragenen Albe; eines kupfernen Kelches; der Säckelgelder aus dem Kirchenkasten, deren Betrag unbekannt ist; eines neu battistenen und eines alt leinenen Chorhemdes.	AzD, 1831, s. 586-587

Noc z 24 na 25 października 1831	Gr. Montau - Mątowy Wielkie	katolicka (Pfarrkirche)	Ein silberner ganz vergoldeter Kelch von schöner Arbeit; eine silberne vergoldete Patern; Kelch und Patern 2 Mark 12 1/2 Loth schwer; Zwei Corporalia; Ein Velum vom Kommunion-Kelch; vom Tragebilde ein silbernes schön gearbeitetes Kleid circa 300 Rthlr. Werth; drei blecherne versilberte und vergoldete Schließchen von drei Vesperkappen; ein Velum von Seide und Gold gewirkt, mit goldenen Treffen; ein rothseidener Gürtel mit goldenen Quasten; ein Velum in Gestalt eines alpinischen Leilpasses mit Seide und Silber gewirkt; eine goldene Tresse etwa 1 1/2 Elle lang vom Hochaltar, und circa 2 Rthlr. in verschiedenen Münzsorten.	AzD, 1831, s. 609-610
Noc z 24 na 25 października 1831	Kokoschken - Kokoszki	katolicka	Eines silbernen Communion-Kelchs mit Deckel, 30 Loth schwer; eines kleinen Tellers 4 1/2 Loth schwer; Zweier zinnerner Oel-Kännchen, und Von einem Heiligen-Bilde mehrerer Stücke Silber und Gold, worunter eine silberne und eine goldene Kette, welche letztere 12 Dukaten schwer gewesen sein soll.	AzD, 1831, s. 609-610
Noc z 27 na 28 grudnia 1831	Dirschau - Tczew	- kościół poklasztorny (ehemalige Klosterkirche)	Eines silbernen Kommunikanten-Kelchs nebst Deckel, mit poncean rothem Sammet-Ueberzuge, welcher mit acht goldenen Franzen besetzt ist; einen silbernen Bekleidung von dem kleinen Tragebilde der Bruderschaft; eines Vespermantels, mit einem silbernen Schlosse besetzt, und ferner eines Geldbestandes von etwa 9 bis 10 Rthlr. aus dem mit 3 Schlößern versehen gewesen Geldkasten.	AzD, 1832, s. 53
Noc z 24 na 25 stycznia 1832	Königsdorff (Amt Marienburg) - Królewo (urząd malborski)	katolicka	Eines silbernen Communion-Kelchs nebst Deckel inwendig vergoldet, 24 Loth schwer; Vom Tragebilde: *Dreier silberner Sterne, *Zweier Vota, *Zweier Kronen, *Eines ganz kleinen bleiernen Körbchens, *Zweier Paar mousselin Gardinen und Eines leinenen Lakens.	AzD, 1832, s. 71

Noc z 8 na 9 marca 1832	Groß Katz (Kreis Neustadt) - Wielki Kack (powiat wejherowski)	katolicka	Ein silberner Kelch, inwendig vergoldet mit Deckel und darauf befindlichen kleinem silbernen und vergoldeten Kreuz (nach dem Kirchen-Inventario 12 Loth schwer) mit einem grün taftentuen Ueberzug, mit goldener und silberner Stickerei.	AzD, 1832, s. 125
Noc z 6 na 7 kwietnia 1832	Alt Grabau (Kreis Berent) - Stare Grabowo (powiat kościerski)	katolicka	Ein metallener, inwendig vergoldeter Kommunion-Kelch; Drei silberne Kronen über den Bildnissen, Jesus, Maria und Anna, vom großen Altar, und die metallene Bekleidung vom Marienbilde theils vergoldet, theils versilbert, geraubt worden.	AzD, 1832, s. 151-152
Noc z 29 na 30 kwietnia 1832	Mielenz (Kreis Marienburg) - Miłoradz (powiat malborski)	katolicka	Ein silbernes Kleid von dem St. Michaelis-Bilde im Hochaltar, 96 1/2 Loth schwer; Ein silberner Kommunikanten-Kelch aus dem Ciborium, 1 Mark 10 Loth schwer; Ein silbernes Parzifikal aus der Sakristei, 3 Mark 1 Loth schwer; Ein silberner vergoldeter Kelch, 1 Mark 7 Loth schwer; Eine dazu gehörige silberne und vergoldete Patene 7 1/2 Loth schwer; Mehrere silberne Verzierungen von einem Tragebilde ungefähr 20 Loth schwer; Ein blau seidener ganz neuer Gürtel mit silbernen Quasten; Zwei Korporalien; An Geld ungefähr 2 Rthlr.	AzD, 1832, s. 255
Noc z 21 na 22 maja 1832	Tannsee (Kreis Marienburg) - Świerki (Powiat Malborski)	katolicka	Vom Marienbilde die Bekleidung von Blech und übersilbert und ein großer kupferner Leuchter, von dem die Diebe den Fuß verloren haben, circa 4 Pfund schwer.	AzD, 1832, s. 207
Noc z 22 na 23 maja 1832	Tolekmitt - Tolkmico	-	Ein silberner in und auswendig vergoldeter Communion-Kelch mit Deckel, worauf sich ein kleines stehendes Kreuz befindet, 1 Pfund 10 1/2 Loth schwer.	AzD, 1832, s. 183
Noc z 19 na 20 lipca 1832	Subkau - Subkowy	- pastorówka (Pfarrhaus)	70 Rthlr. 9 Pf. baares Geld; Ein Staatsschuldschein sub. No. 18,070 über 50 Rthlr.; Ein Pfandbrief No. 35. adelich Lopatken, Kulmer Kreises über 50 Rthlr. beide Dokumente waren außer Cours gesetzt, die Coupons waren zurückgelassen; Die Privatkasse des Pfarrers zu Subcau etwa 80 Rthlr.	AzD, 1832, s. 287

Noc z 31 lipca na 1 sierpnia 1832	Danzig - Gdańsk	- kościół dominikański (Dominikaner Kirche)	aus erbrochenen Altar-Schranke, zwei silberne von innen und außen vergoldete Kommunion-Kelche nebst Patene und einem Ueberhange von rother Seide brodirrt, und mit goldenen Frangen besetzt.	AzD, 1832, s. 255
Noc z 30 na 31 sierpnia 1832	Garczau (Domainen-Rent-Amts Stargard) - Godziszewo (urząd domenalno-rentowy w Starogardzie)	katolicka	Von einem Marienbilde ein dünn versilbertes Blech, welches den Anzug dieses Bildes bildete und die Krone von selbigen, und ein versilbertes Kreuz von dem Bilde des heiligen Johann v. Nepomuck.	AzD, 1832, s. 298
Noc z 19 na 20 września 1832	Kölln (Kreis Neustadt) - Kielno (powiat starogardzki)	katolicka	Ein rothseidener Ornat mit vergoldeten Tressen; Ein rothseidenes Velum vom Kelch, ebenfalls mit vergoldeten Tressen; Ein weißer halbseidener Ornat mit goldenen Tressen; Ein schwarzer stoffener Ornat nebst Stolle mit weißem Bande besetzt; Ein ganz neues Maßhemde; Ein altes Maßhemde; Zwei Corporale; Ein ganz altes Chorhemde; Ein Spiegel, und eine Boutteile mit Kirchenwein, welche am folgenden Tage im Garten des Pfarrers leer gefunden.	AzD, 1832, s. 294-295
Noc z 4 na 5 października 1832	Groß Mausdorf (Domainen-Rent-Amts Elbing) - Myszewo (urząd domenalno-rentowy w Elblągu)	ewangelicka	Sämmtliche Krieges Denkmünzen, nebst den Berichtigung-Scheinen zum Tragen für die verstorbener Inhaber derselben; Zwei Altartücher von rother Seide mit Frangen verziert; Eine eiserne Stange, mit welcher die Hinterthüre der Kirche verriegelt wird; Ein kleiner Spiegel mit polirtem Rahmen, der sich in der Sakristei befand.	AzD, 1832, s. 307
Noc z 6 na 7 października 1832	Letzkau (Danziger Landkreis) - Leszkowy (powiat gdański)	ewangelicka	Von zwei metallenen Kronleuchtern: *24 Armleuchter, *7 Arm- oder Zierstangen, *4 Figuren von 4 Zoll Höhe, Engel darstellend, und einige kleinere Zierrathen in Gestalt eines Fisches; Aus dem Schranke das Säckelgeld mit 3 Rthlr. 13 Sgr. 8 Pf. in Kupfermünzen.	AzD, 1832, s. 303
Noc z 28 na 29 października 1832	Strzecz (Kreis Neustadt) - Strzecz (powiat starogardzki)	katolicka	Ein silberner Kelch mit Kapsel 29 Loth schwer.	AzD, 1832, s. 311-312

Noc 1 na 2 listopada 1832	Klonowken (Kreis Stargard) - Klonówka (powiat starogardzki)	katolicka (Pfarrkirche)	Der in der Kirchen-Kasse aufbewahrt gewesene baare Kassenbestand von 42 Rthlr.; Ein messingner inwendig vergoldeter Kommunion-Kelch; Drei silberne zum Theil vergoldete Bilderkleider; Eine kleine silberne Krone; Zwei silberne kleine Vota; Ein violet seidener Shawl; Ein hölzernes mit Eisen beschlagenes Kästchen, worin sich an Geld circa 1 Rthlr. 10 Sgr. befanden.	AzD, 1832, s. 327
Noc z 10 na 11 marca 1833	Danzig - Gdańsk	- karmelicki kościół klasztorny (Karmeliter-Kloster-Kirche)	26 Alben; 12 Humerale; 27 Chorhemden; 4 Tischdecken; 1 Kreuz von Composition; 1 Kommunion-Kelch von Composition samt der geweihten Hostie, der indeß in der Nacht vom 13. auf den 14. d. M. vor die Thüre der Kirche wieder hingelegt gefunden worden; 1 silbernes Gefäß zum heiligen Oel; 1 Rthlr. 5 Sgr. aus der Sakristei; Das Geld aus 4 Gotteskasten, dessen Höhe nicht anzugeben ist, und 9 diverse Schlüssel.	AzD, 1833, s. 68-69
Noc z 9 na 10 maja 1833	Bärwalde (Kreis Marienburg) - Niedzwiedziówka (powiat malborski)	katolicka	Zwei silberne Herzen, silberne Kronen, 1 silberner Halbmond, 1 silberne Zeppter, von dem Tragbilde der Jungen Maria; Zwei Altardeckel; Ein Handtuch; Ein Wachslicht.	AzD, 1833, s. 125-126
Noc z 15 na 16 maja 1833	Zblew (Domainen-Rent-Amts Stargard) - Zblewo (urząd domenalno-rentowy w Starogardzie)	katolicka	Eine silberne auswendig vergoldete Monstranz 1 Pfund 30 Loth schwer; Eine Pixis 1 Pfund 16 Loth schwer; Ein kleiner silberner inwendig vergoldeter Kelch nebst Patine 28 Loth schwer; Ein großer dito dito 1 Pfund 2 Loth schwer; Ein silbernes Kreuz 1 Pfund 29 Loth schwer; Aus der Kasse der Bruderschaft, der baare Bestand von 7 Rthlr. 19 Sgr. 2 Pf.	AzD, 1833, s. 125-126
Noc z 21 na 22 maja 1833	Elbling - Elbląg	- Kościół św. Mikołaja (St. Nikolai-Kirche)	Aus dem erbrochenen Tabernacul eine silberne Kommunikanten pixis mit den darin enthaltenen hieligen Hostien, und mit einem weiß seidenen gestickten Umzug umgeben, 1 Pfund und 10 Loth schwer, hie und da vergoldet, mit einem vergoldeten Kreuzchen auf dem Decke; Aus demselben ein kleines Wassergefäß mit Deckel, 4 Loth schwer; Aus dem erbrochenen Opfer-Kästchen circa 20 bis 25 Sgr.	AzD, 1833, s. 116; AzD, 1833, s. 126

Noc z 10 na 11 sierpnia 1833	Raikau (Amts Subkau) - Rajkowy (urząd w Subkowych)	katolicka	Ein Tombachner Kelch.	AzD, 1833, 191
Noc z 15 na 16 sierpnia 1833	Chmielno (Amts Carthaus) - Chmielno (urząd kartuski)	katolicka	Ein silberner, inwendig stark vergoldeter mit Deckel versehener Communion-Kelch, 1 Pfund 3 Loth schwer und etwa 32 bis 33 Rthlr. an Werth, und ein Pfund Kupfer. in außer Cours gesetzten Pfennigen.	AzD, 1833, 191
Noc z 16 na 17 sierpnia 1833	Zuckau (Amts Carthaus) - Żukowo (urząd kartuski)	katolicka	Eine schwarze Kappe oder Trauer-Mantel mit weißem Atlasband besetzt und schon ziemlich alt; Eine ordinaire leinene Alba; Ein altes Chorhemd; Ein großes Handtuch; Fünf große Wachslichte.	AzD, 1833, 191
Noc z 9 na 10 listopada 1833	Grabau (Amts Pelpin) - Grabowo (urząd pelpliński)	- katolicka, kościół filialny (Filial-Kirche)	Eine alte Monstranz von Messingblech; Eine alte blecherne Patene; Ein kleines blechernes Kreuz mit der Christus Figur; Ein leinenes Knaben-Chor-Hemde, und ein dem Pfarrer Reetz zugehöriger kleiner silberner vergoldeter und auf dem Fuße durch 4 Engelsesichter verzierter Kelch.	AzD, 1833, s. 253
Noc z 17 na 18 listopada 1833	Kunzendorf (Kreis Marienburg) - Kończewice (powiat malborski)	katolicka	Ein silberner Kommunion-Kelch mit Deckel 2 Mark 1 Loth schwer; Die silberne Bekleidung eines Marienbildes 2 Mark 1 Loth schwer; Vier silberne Kronen von 2 Bildern circa 9 Loth schwer; Ein versilbertes messingnes Kreuz vom Hochaltar; Ein leinenes Corporale aus dem Ciborium, und aus der Schublade eines Tragbildes 25 Sgr. Geld theils in Silber- theils in Kupfer-Müntze.	AzD, 1833, s. 253
Noc z 29 na 30 stycznia 1834	Liebschau (Domainen-Amts Subkau) - Lubiszewo Tczewskie (urząd w Subkowych)	katolicka	Ein Communion-Kelch im Werthe von 10 bis 12 Rthlr.	AzD, 1832, s. 52-53
Noc z 10 na 11 lipca 1834	Gr. Trampken - Trąbki Wielkie	katolicka	Eine silberne Monstranz, ein silberner Kelch und zwei silberne Scheiben.	AzD, 1834, s. 189-190

Noc z 5 na 6 stycznia 1835	Mühbanz - Miłobądz	katolicka zakrystia (Sakristei)	Ein silberner Kelch, inwendig vergoldet, 30 Loth schwer; ein dergleichen Kelch circa 24 Loth schwer; eine silberne Patine, ganz vergoldet, 7 Loth schwer; ein silbernes Kreuz mit vergoldeter Christus-Figur, 54 Loth schwer und 20 Tähler 21 Sgr. 8 Pf. baar.	AzD, 1835, s. 11
Noc z 25 na 26 lutego 1835	Stanowo - Stanowo	katolicka	Ein silberner Oblatteller und drei leinene Altardecken.	AzD, 1835, s. 55
Noc z 22 na 23 marca 1835	Klonowken (Kreis Stargardt) - Klonówka (powiat starogardzki)	katolicka	Die silberne Bekleidung eines Marienbildes, die silberne Bekleidung eines Christusbildes, der in der Bruderschafts-Kasse gewesene Bestand von circa 1 Thlr. 10 sgr. theils in Silber theils in Kupfermütze.	AzD, 1835, s. 82
W dniach od 27 do 30 września 1835	Neustadt - Wejherowo	kaplica kalwaryjska (Kalvarien-Kapelle)	a) 120 Orgelpfeifen von Blei, wovon 22 Pfeifen a 8 Fuß hoch, 30 Pfeifen a 4 Fuß hoch, 5 Pfeifen a 4 Fuß hoch, 9 Pfeifen a 3 Fuß hoch, 9 Pfeifen a 2 Fuß hoch, 32 Pfeifen a 2 Fuß hoch, 13 Pfeifen a 1 Fuß hoch; b) 8 eiserne Hängeleuchter a 1 Pf. 4 Loth schwer, und von der untersten bis zur obern Biegung 10 Zoll hoch; c) ein kleines metallenes Altar-Glöckchen; d) aus einem Kreutze mehrere, nicht näher bezeichnete Reliquien.	AzD, 1835, s. 210

Noc z 19 na 20 lutego 1836	Preuß. Mark bei Elbing - Przemmark	ewangelicka	Zwei zinnerne Altarleuchter mit dem Namen Tolkemit; zwei ganze Wachslichte vom Altar, 5 Thaler werth; zwei halbverbrannte Altarlichte; zwei roth tuchene schmale Decken mit gelbem Bande und gelben Troddeln verziert; eine roth tuchene gleich verzierte Pultdecke vom Altar; eine blauseidene mit silbernen Franzen besetzte Kelchdecke; ein schwarz tuchenes mit dunkler Leinwand gefüttertes Leichentuch; eine Pultdecke von der Kanzel aus blauem Sammet mit silbernen Franzen und den silbergestickten Buchstaben M. G. und einer Jahrszahl; ein Klingebeutel von schwarzem Sammet mit silbernen Tressen und silberner Glocke, dieser mit dem eisernen Ringe, an welchem er befestigt war, abgebrochen; Aus dem Wandschranke in der Sakristei mehrere zum Theil zebrochene messingene Arme von Kronleuchter und einige Enden Altarlichte; Zwei Sargschilde von Blech, lakirt und mit weißem Bleche verziert, von denen das eine mit dem Namen Freidrich Gerlach bezeichnet ist; Die Büchsen an den Kirchthüren, welche dort für die Armen ausgestellt und angeschlossen stehen, sind erbrochen und beraubt; ein zinnernes Sandfaß.	AzD, 1836, s. 57-58
Noc z 10 na 11 października 1836	Carthaus - Kartuzy	Katolicka, kościół klasztorny (Kloster-Kirche)	Zwei grüne Altardecken von Stoff im Werthe von 1 Rthlr. 20 Sgr.; ein kupferner Weihkessel, 20 B schwer, im Werthe von 8 Rthlr.	AzD, 1836, s. 253-254
Noc z 7 na 8 czerwca 1838	Wernersdorf (Kreis Marienburg) - Pogorzała Wieś (powiat malborski)	katolicka	100 Rthlr. Kirchengelder, und zwar 91 Rthlr. in 1/1 und 9 Rthlr. in 1/6 Thalerstücken.	AzD, 1838, s. 217
Noc z 22 na 23 kwietnia 1841	Chmielno (Kreis Carthaus) - Chmielno (powiat kartuski)	-	Ein Kommunikantenkelch von Composition, im Werth von 12 Rthlr.; einige Altarwachskerzen.	AzD, 1841, s. 95-96

Noc z 26 na 27 kwietnia 1842	Zuckau - Żukowo	katolicka (Pfarrkirche)	Ein Kommunion-Kelch mit einem Deckel, worauf ein Kreuz, nebst einer am Kelche befestigten Patene, von inwendig vergoldetem und auswendig versilbertem Metall; eine mit Geld durchwirkte Kelchdecke mit goldenen Tressen, beide Gegenstände circa 18 Rthlr. an Werth; eine silberner Scepter, etwa 6 Loth schwer, im Werthe von 6 Rthlr.; zwei silberne von Außen vergoldete Kronen von einem Marienbilde im Werthe von 30 Rthlr.; eine Schwungfahne von blauem Damaste mit silbernen Tressen und goldenen Franzen besetzt, in der Mitte von Silbertressen der Name "Maria", im Werthe von 10 Rthlr.; ein etwa 4 Ellen langer 1/2 Elle breiter mit Gold gestickter Altar-Vorsatz von weißer Seide mit roth seidenen Troddeln, worin bronzene und vergoldete Kugeln befindlich, etwa 6 Rthlr. an Werth; sechs blecherne Altar-Vierzierungen mit darauf geprägten Heiligenbildern.	AzD, 1842, s. 98
------------------------------	-----------------	-------------------------	---	------------------

Robbery, burglary and theft in Gdańsk's regency district in the first half of the 19th century, with the particular emphasis on the robbery of churches and church buildings

Summary

Robbery, burglary and theft are recorded with the changing frequency in different types of historical sources. From the period of the second half of the 18th century, together with appearance of Pomerania journals, where advertisements were added, these types of adverts were also frequently published. In the nineteenth-century Hohenzollern state, the official and advertising journals are beginning to appear, where all types of robbery, burglary and theft were registered in details. They were frequently connected to church buildings.

This article is focused on a detailed analysis of Gdańsk's official journal (*Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Danzig*) for the years of 1816-1848 in the aspect of robbery, burglary and theft. Due to the research that has been done, the historians were able to note 87 cases of church robberies in Gdańsk's regency in the first half of the 19th century. Especially gladly, catholic churches were robbed. That is due to the fact that catholic churches were wealthier and better equipped than the protestant churches. However, we can observe less cases of robbery, burglary and theft in private houses (farm houses, stables), inns and public facilities buildings (town halls, hospitals).